SLIKA DJETETA RANE I PREDŠKOLSKE DOBI NA INSTAGRAM PROFILIMA RODITELJA

Ivakić, Magdalena

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:357248

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Repository of Faculty of humanities and social sciences

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

SLIKA DJETETA RANE I PREDŠKOLSKE DOBI NA INSTAGRAM PROFILIMA RODITELJA

MAGDALENA IVAKIĆ

Split, 2021.

Odsjek za pedagogiju
Studij Pedagogija i Hrvatski jezik i književnost
Pedagogija djetinjstva

SLIKA DJETETA RANE I PREDŠKOLSKE DOBI NA INSTAGRAM PROFILIMA RODITELJA

Student:
Magdalena Ivakić

Mentor:
doc. dr. sc. Anita Mandarić Vukušić

Split, rujan 2021.

Sadržaj

1. Uvod 1

2. Dijete i djetinjstvo 2

2. 1. Poimanje djetinjstva i djeteta 2

2. 2. Slika o djetetu 5

2. 3. Fenomen nestajanja djetinjstva u suvremenom dobu 10

3. Roditeljska odgovornost 12

4. Prava djece 16

4. 1. Početci razmišljanja o pravima djeteta 16

4. 2. Konvencija o pravima djeteta 17

4. 3. Različite vrste prava djece 18

4. 4. Pravo na privatnost 23

4. 5. Jaz između teorije i prakse prava djeteta 24

5. Instagram, roditelji i privatnost djeteta 26

5. 1. Internet kao medij današnjice 26

5. 2. Društvene mreže 28

5. 3. Društvena mreža Instagram 29

5. 4. Roditelji na Instagramu 31

6. Istraživanje slike djeteta rane i predškolske dobi na Instagram profilima roditelja 38

6. 1. Problem i cilj istraživanja 38

6. 2. Metode istraživanja 38

6. 3. Uzorak 39

6. 4. Analitička matrica 40

6. 5. Postupak analize i obrade rezultata 40

6. 6. Rezultati i rasprava 41

7. Zaključak 50

Sažetak 52

Summary 53

Literatura 54

1. Uvod

Slika djeteta različito je interpretirana kroz povijest i mijenjala se u skladu s promjenama društva. Dijete je prema tome shvaćano na različite načine, a danas u 21. stoljeću istraživači još uvijek nisu u potpunosti suglasni oko definiranja slike djeteta pa se govori o nepostojanju univerzalne slike djeteta i o postojanju tradicionalne i suvremene slike djeteta. Bez obzira koja se podjela koristila, slika o djetetu uvijek podrazumijeva način na koji odrasle osobe razumijevaju te usko u vezi s tim razumijevanjem se i ophode prema djetetu. U pogledu odrasle osobe i slike djeteta posebna se pažnja može usmjeriti na roditelja, kao odraslu osobu koja je najviše u kontaktu s djetetom. S obzirom na to kako odrasla osoba shvaća dijete i kako se ophodi prema njemu, formirat će i uvjete za razvoj djeteta.

Slika djeteta usko je povezana s djetetovim pravima, a različita prava koja svako dijete ima, poistovjećuju se s određenom slikom djeteta. Stoga su i ponašanja odraslih prema djeci odraz načina na koji odrasli shvaćaju sliku djeteta i njegova prava. Roditeljsko poimanje djetetove prirode i djetetovih prava zanimljivo je na primjeru društvene mreže Instagram i rastućeg trenda među roditeljima na Instagramu, tzv. sharentinga. Roditelji posjeduju profil na društvenoj mreži Instagram koja se temelji na objavama fotografija i video zapisa pa na svojim profilima dijele objave o svojoj djeci. Dijeljenjem objava o djeci često otkrivaju djetetov identitet, što utječe na formiranje djetetova digitalnog identiteta. Sharenting, stoga, mnogi istraživači koriste kako bi njime označili učestalo roditeljsko dijeljenje sadržaja o djetetu na društvenim mrežama i kako bi njime izrazili zabrinutost za povredu djetetovih prava, a posebice za povredu djetetova prava na privatnost.

Ovaj rad nastoji istražiti problematiku sharentinga na području Hrvatske, s obzirom da se u Hrvatskoj još uvijek o tome toliko ne piše, a vidljiv je porast broja roditelja koji na svojim Instagram profilima dijele sadržaj vezan uz djecu. Analizom sadržaja za javnost otvorenih Instagram profila roditelja na području Hrvatske želi se ispitati zastupljenost objava (fotografija i video zapisa) kojima se djeci otkriva identitet kako bi se potom analiziralo shvaćanje djetetovih prava, stekao bolji uvid u roditeljsku odgovornost u pogledu zaštite djetetova prava na privatnost, a na osnovu dobivenih rezultata interpretirala moguća slika koju roditelji imaju o djetetu.

2. Dijete i djetinjstvo

2. 1. Poimanje djetinjstva i djeteta

Djetinjstvo i dijete shvaćani su različito tijekom povijesti razvoja ljudskog društva, no zahvaljujući intenzivnim istraživanjima tijekom posljednjih desetljeća u području medicine, psihologije, sociologije, pedagogije i drugih znanosti shvaćanje djetinjstva i djeteta polako se mijenja. Suvremeno shvaćanje djetinjstva u opreci je sa shvaćanjima djeteta i djetinjstva iz prethodnih stoljeća. U suvremenom pogledu djeca od najranije dobi zaslužuju zaštitu od povrjeđivanja, zaslužuju uživati u dobrom zdravlju (emocionalnom, fizičkom i mentalnom) i trebaju osjećati pripadnost zajednici (obitelji, vrtiću, školi, lokalnoj zajednici) (Ljubetić, 2012).

Prošla stoljeća i nekadašnja shvaćanja djeteta na dijete su gledala kao na malu odraslu osobu, kao praznu ploču ili pak kao osobu s upitnom vrijednosti podizanja. Kellett (2010, prema Šagud 2015) navodi da je zanimanje za djetinjstvo vidljivo u 17. stoljeću kada je započeta rasprava o položaju djeteta, a početke shvaćanja djetinjstva vezuje uz Lockeov empirizam i Rousseauovu romantičnu sliku djetinjstva, a potom prelazi na razdoblje industrijalizma koje dijete stavlja u svijet rada, ali istodobno otvara pitanja dječjih prava te brige za dijete i djetetov razvoj. Kasnije pak, s razvojem znanosti i povećanim istraživanjima u području razvojne psihologije, dijete se smješta u razvojne faze i jasnije se definira djetinjstvo (Šagud, 2015). Šagud (2015) navodi četiri modela djetinjstva, referirajući se pritom na druge istraživače i njihove spoznaje. Prvi model je tzv. model razvojnih prekretnica. Riječ je o tradicionalnom modelu koji prati razvojne faze djeteta u skladu s teorijama razvojne psihologije. Drugi model jest tzv. plemensko dijete, odnosno riječ je o modelu koji na dijete gleda kroz socijalne komponente i autonomiju u kulturnom kontekstu integrirajući ih s dječjom perspektivom. Na dijete se gleda kao na specifičnu osobu koja se razlikuje od odrasle osobe. Treći model na djetinjstvo gleda iz perspektive odraslog djeteta, dijete i odrasle osobe shvaćaju se kao dva odvojena entiteta, pritom se dijete shvaća kao manje važna osoba u usporedbi s odraslom osobom. Četvrti model je model tzv. socijalnog djeteta i zasnovan je na shvaćanju da je djetinjstvo faza životnog razvoja, a da su djeca aktivni sudionici u tom procesu i u konstrukciji vlastitog identiteta. Dječje se kompetencije prihvaćaju kao različite, a ne kao inferiorne, a dječji identitet vidi se kao jedinstveni (Šagud, 2015).

Djeca su tako tijekom povijesti bila i glorificirana i zaštićena, ali i prezirana i podcjenjivanja, sve to ovisilo je o kulturi odraslih i njihovim shvaćanjima (Ljubetić, 2012). U zapadnim kulturama suvremenu percepciju djetinjstva karakterizira koncept djetetovih potreba koji podrazumijeva potrebu za: ljubav i sigurnost, nova iskustva, pohvalu, priznanje i odgovornost (Kehily, 2009, prema Ljubetić, 2012). Studije 20. stoljeća u prvi plan stavljaju socijalni i kulturni aspekt dječjeg razvoja, smatrajući dječji razvoj i socijalnim i kulturnim procesom. Prema ovom shvaćanju, sazrijevanje djeteta predstavlja biološku činjenicu, a načini s kojima se to sazrijevanje razumijeva čine pitanje kulture (Ljubetić, 2012).

Današnje kulture, a posebno one zapadne, djetinjstvo smatraju socijalnom konstrukcijom u kojoj aktivnu ulogu imaju odrasli, ponajprije roditelji i odgojitelji (Ljubetić, 2012). Ljubetić (2012) ističe da se danas djetinjstvo, posebice ono rano, smatra izrazito važnim razdobljem u životu pojedinca, štoviše smatra se najznačajnijim razdobljem jer ga karakterizira intenzivan razvoj pojedinca, kako fizički, tako i emocionalni i kognitivni. Razdoblje ranog djetinjstva ima važnu ulogu za razvoj djetetova mozga. U ovom razdoblju dijete je gotovo u potpunosti ovisno o odrasloj osobi i intenzivno doživljava svijet oko sebe i intenzivno uči, stoga se roditeljska uloga u ovim godinama djetetova života smatra ključnom. Iako dijete gotovo u potpunosti ovisi o odrasloj osobi (Ljubetić, 2012), novi sociološki pogledi na dijete i djetinjstvo ističu da djecu treba shvaćati kao aktivne sudionike u izgradnji društvene stvarnosti, a ne kao pasivne primatelje kulture koju im nude odrasli iz okruženja (Šagud, 2015). Uz to, James i Prout (prema Jenks, 2009, prema Šagud, 2015) navode i nekoliko osnovnih ideja koje predstavljaju odliku suvremene paradigme djetinjstva i iz kojih se sažeto rečeno djetinjstvo shvaća kao društveni konstrukt koji se razmatra i razumijeva unutar okvira dječjih prava, a dijete se promatra kao aktivni sudionik konstrukcije svoga društvenog života. Djetinjstvo bi, prema suvremenim shvaćanjima, trebalo biti zasebno razdoblje u životu pojedinca koje je dobro osmišljeno i organizirano i u kojem dijete funkcionira kao proaktivno, kreativno biće sa svim svojim potencijalima.

Pravno gledajući, u populaciju djece ubrajaju se sve osobe ispod osamnaest godina, a gledano sa sociopsihološkog stajališta pod pojmom djeca podrazumijevaju se pojedinci u dobi do petnaest godina jer se smatra da tada prestaje razdoblje djetinjstva i počinje razdoblje mladosti (Gudjons, 1994, prema Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001). U skladu s tim, djetinjstvo obuhvaća prvih petnaest godina života pojedinca i dijeli se u četiri razdoblja. Prvo razdoblje

obuhvaća prvih šest godina života i naziva se rano djetinjstvo. Drugo razdoblje naziva se djetinjstvom srednje dobi jer obuhvaća razdoblje od šeste do desete godine djetetova života. Treće razdoblje obuhvaća djecu u dobi od deset do dvanaest godina i naziva se kasno djetinjstvo. Posljednje, četvrto razdoblje obuhvaća djecu u razdoblju od trinaest do petnaest godina i označava se kao razdoblje rane mladosti, ranog adolescentskog ili tinejdžerskog doba (Gudjons, 1994, prema Ilišin i sur., 2001).

U kontekstu razvoja djeteta, Berk (2015) navodi tri glavna područja razvoja, ističući da nije riječ o zasebnim područjima, već o područjima koja se međusobno kombiniraju, što rezultira cjelovitim razvojem djeteta. Područja su pod međusobnim utjecajem, ali i pod utjecajem drugih područja. Ta tri područja jesu: emocionalni i socijalni razvoj, kognitivni razvoj te tjelesni razvoj. Emocionalni i socijalni razvoj podrazumijeva promjene u emocionalnoj komunikaciji, razumijevanju sebe i drugih ljudi, razvoj interpersonalnih vještina i zaključivanja, stjecanju prijateljstva i intimnih odnosa te svijest o moralnom ponašanju. Kognitivni razvoj podrazumijeva promjene u intelektualnim sposobnostima, počevši od pažnje, pamćenja, rješavanja problema do mašte, kreativnosti i razvoja jezika. Tjelesni razvoj karakteriziraju promjene u veličini tijela, izgledu, proporcijama i tjelesnom zdravlju te u funkcioniranju tjelesnih sustava, perceptivnih i motoričkih kapaciteta. Berk (2015) ističe kako je u razvoju djeteta uz ova tri glavna područja razvoja važno razlikovati i razdoblja u kojima dolazi do promjena pa navodi pet razdoblja: 1) prenatalno razdoblje - razdoblje od začeća do rođenja, 2) dojenačka dob i najranija dječja dob - od rođenja do dvije godine, 3) rano djetinjstvo – od druge do šeste godine života, 4) srednje djetinjstvo – od šeste do jedanaeste godine života te 5) adolescencija – od jedanaeste do osamnaeste godine života.
Uzimajući u obzir navedeno, može se zaključiti da i među istraživačima djetinjstva, kako to navodi i Ljubetić (2012) postoje različita mišljenja i podjele dječjeg razvoja, no i jedni i drugi naglasak stavljaju na važnost djetinjstva i važnost promjena koje se događaju u ovoj fazi života. U ovom radu koristit će se podjela djetinjstva koju navodi Ilišin i sur. (2001), a koja je više-manje slična onoj koju navodi Berk (2015), naime podjela koju navode Ilišin i sur. (2001) djeluje kao sažetija verzija podjele koju navodi Berk (2015).

Rad se usmjerava na djecu rane i predškolske dobi, a pojašnjenje pojma *predškolska dob* dano je u Nacionalnom okvirnom kurikulumu, vodećem dokumentu na odgojno-obrazovnoj razini u Republici Hrvatskoj. Nacionalni okvirni kurikulum (NOK, 2011) između ostalog donosi

podjelu odgojno-obrazovnih razina pa se prema toj podjeli djeca koja prema Ilišin i sur. (2001) pripadaju kategoriji ranog djetinjstva, a prema Berk (2015) pripadaju u prve tri faze djetinjstva svrstavaju u prvu odgojno-obrazovnu razinu. Predškolski odgoj i obrazovanje kao prva odgojno-obrazovna razina nije obvezna razina za svu djecu, a dijeli se na tri odgojno-obrazovna ciklusa: 1) od šest mjeseci do navršene prve godine djetetova života, 2) od navršene prve do navršene treće godine te 3) od navršene treće do godine polaska u osnovnu školu, negdje do šest i pol godina djetetova života (NOK, 2011). „Dijete rane i predškolske dobi shvaća se kao aktivna, znatiželjna, zaigrana, inteligentna i kompetentna osoba vrijedna poštovanja sa svojim pravima i potrebama koje odrasli moraju prepoznavati, razumijevati, uvažavati i na njih primjereno i pravodobno odgovarati“ (Ljubetić, 2012, str. 51).

Na djetinjstvo i dijete te na način ophođenja prema djetetu uvelike utječe i način na koji se shvaća dijete, odnosno slika koju pojedinac ili društvo ima o djetetu. Slika o djetetu mijenjala se iz stoljeća u stoljeće i znatno utjecala na suvremeno shvaćanje djeteta i djetinjstva.

2. 2. Slika o djetetu

Philippe Aries ističe se kao važno ime u pogledu razvoja i shvaćanja djetinjstva. Naime, 1960. godine Aries je objavio knjigu pod nazivom *L'enfant et la vie familiale sous L'Ancien Régime* koja se prevodi kao *Dijete i obiteljski život za Staroga poretka* ili kao *Stoljeća djetinjstva* kojom je unutar povijesti kao znanosti nagovijestio novo područje, odnosno novi predmet proučavanja. Riječ je o *povijesti djetinjstva* (Hameršak, 2004). Aries ovim pojmom otvara novi pogled na djetinjstvo, smatrajući djetinjstvo razvojnom fazom tijekom odrastanja, ali i fazom koja odražava društvene i povijesne okolnosti vremena u kojem se djetinjstvo promatra. Djetinjstvo se više ne smatra fazom koja je uvjetovana isključivo biološki, već se promatra kao povijesni, kulturni i društveni konstrukt (Maleš, Kušević i Širanović, 2012). Aries tako unutar povijesti djetinjstva raspravlja o djetetu unutar obitelji i društva u kojem to dijete odrasta, stavljajući naglasak na odnos djeteta unutar obitelji i društva (Hameršak, 2004). Novi pogled na djetinjstvo nastoji ukazati na to da dijete ima određene biološke datosti, kao što su tjelesna, psihološka i emocionalna nezrelost te nedostatak životnog iskustva, ali i da na biološke značajke djeteta utječu povijesne okolnosti, kao i okolnosti društva i kulture u kojoj dijete živi (Maleš i sur., 2012). Društvene, kulturne i povijesne okolnosti imaju izravan utjecaj na tumačenje bioloških značajki i na razumijevanje djetetovih kompetencija (Woodhead, 2009, prema Maleš i sur., 2012). Sve do Ariesova novog viđenja djetinjstva razni su se povjesničari bavili djetinjstvom

unutar određenog konteksta pa se djetinjstvo promatralo unutar školskog konteksta i maloljetničke delikvencije te u pogledu nataliteta. Pogled na djetinjstvo kao posebnu razvojnu fazu u odrastanju osobe otvara i put ka novom shvaćanju djeteta, odnosno prema ideji *slike o djetetu,* na koju se u suvremenim pogledima na dijete i djetinjstvo sve više stavlja naglasak (Hameršak, 2004).

Slika djeteta predstavlja *dominantan model* djetinjstva koji je rezultat shvaćanja djeteta tijekom povijesti čovječanstva ili je odraz shvaćanja djeteta unutar nekog naroda (Pressler, 2010, prema Maleš i sur., 2012). Slika djeteta tijekom povijesti među različitim se istraživačima različito definirala, ali najčešće se za njezino objašnjenje koristi podjela na dvije dominantne slike, tradicionalnu i modernu/suvremenu sliku djeteta (Maleš i sur., 2012).
Tradicionalna slika djeteta karakteristična je za noviju povijest, ali aktualna je i danas. Tradicionalna slika temelji se na prosvjetiteljskoj i protestantskoj tradiciji prema kojoj je dijete nedovoljno zreo pojedinac, odnosno pojedinac koji još uvijek nije odgovoran i racionalan, ali ima sposobnost zaključivanja i potrebu za obrazovanjem. Obrazovanje se pri tom vidi kao proces kojim se dijete usmjerava ka odrasloj dobi, disciplinira, njeguje i uči moralnim vrijednostima (Maleš i sur., 2012). Bašić (2011) ovakav pristup naziva prosvjetiteljskom perspektivom djeteta ili prosvjetiteljskom slikom djeteta. „Biti dijete u ovom shvaćanju znači 'ne biti još odrastao' (stanje 'još-nije'), znači biti manjkav, ali i otvoren za brojne mogućnosti razvoja. Postojeća manjkavost (ne-odraslost, ne-punoljetnost) prevladava se nastavom i odgajanjem, dakle, odgovornim zahvaćanjem u razvoj pojedinca“ (Bašić, 1998, prema Bašić, 2011, str. 23). Prosvjetiteljska perspektiva na dijete gleda kao na pojedinca koji još uvijek nije „razumni i govorni pojedinac“ (Bašić, 2011, str. 23), ali obdaren je razumskim sposobnostima što znači da ga se odgojem kultivira i disciplinira. Čovjek, prema tome, samo odgojem postaje čovjek (Kant, prema Bašić, 2011). Onaj koji odgaja dijete ima važnu ulogu jer priprema dijete za društvo, odgajajući ga tako da potiče njegove pozitivne, a ne odobrava njegove negativne osobine, sposobnosti, vrijednosti i modele ponašanja (Bašić, 1999, prema Bašić, 2011). Kako bi roditelji uspjeli u takvom odgoju dozvoljeno im je disciplinirati i kontrolirati dijete i biti strog roditelj (Bašić, 2011). Odrasla osoba, stoga, ima dominaciju nad djetetom, ali i odgovornost za djetetov razvoj i usvajanje pozitivnih ponašanja koja su, pritom, u duhu puritanske prosvjetiteljske tradicije (Maleš i sur., 2012). Puritanski odgoj odobrava strogi pristup djetetu od najranije dobi jer vjeruje da je djetetova priroda zla i da ju je potrebno držati pod kontrolom. Puritanska tradicija nalaže roditeljima da koriste disciplinu kako bi iskorijenili urođeni grijeh

kod svoje djece (Maleš i sur., 2012). Djetinjstvo se prema tradicionalnoj ili prosvjetiteljskoj slici shvaća kao životna faza u kojoj dijete raste do zrelosti i svog punog potencijala (Maleš i sur., 2012).

Kao suprotnost tradicionalnoj slici djeteta javlja se suvremeno shvaćanje djeteta u duhu postmodernizma. Moderna slika djeteta dijete vidi kao kompetentnog društvenog agenta čije je mišljenje važno. Dijete je sposobno donositi odluke o pitanjima važnim za njegov život, ono je osoba koja samostalno misli i djeluje (Maleš i sur., 2012). Bašić (2011) suvremeni pristup poistovjećuje s romantičarskom slikom ili perspektivom djeteta. „Romantičarska perspektiva djeteta je obilježena slikom djeteta kao prirodnog stvaralačkog i još neotuđenog čovjeka te poštovanjem djetinjstva kao vrijedne, u sebi cjelovite razvojne faze“ (Bašić, 2011, str. 24). Pod pojmom postati odrastao ovdje se ne podrazumijeva napredak kao u prosvjetiteljskoj slici i ne označava samo rast u znanju i sposobnostima, već se podrazumijeva gubitak intenzivnog, cjelovitog i stvaralačkog odnosa prema svijetu. Odgoj u romantičarskoj perspektivi ne niječe prosvjetiteljski pogled na odgoj, ali ističe da odgoj nije samo to, već je i nesmetano omogućavanje slobodnog razvoja koje je pri tom ispunjeno smislom (J. J. Rousseau, E. Key, prema Bašić, 2011). Bašić (2011) naglašava da romantičarska slika vjeruje u stvaralačke potencijale djece i njihovu inovativnu snagu te smatra da je djeci za sve to potrebno osigurati sigurno okruženje. Moderna slika djeteta oslanja se tako na romantičarsku perspektivu i dijete vidi kao subjekta u procesu njegova razvoja, stoga Bašić (2011) smatra da suvremena slika djeteta nije nova paradigma u pedagogiji, iako su se u međuvremenu dogodile promjene u shvaćanju djetetova razvoja, naravi djetetovih aktivnosti i odnosa koje uspostavlja s drugima i sa svijetom. Nova slika djeteta sugerira i novo shvaćanje zadaća odraslih koji sudjeluju u odgoju djeteta. Bašić (2011) se pri tome obraća odgojiteljima i pedagozima, no sve to može se poistovjetiti i s roditeljima. Autorica ističe važnost osiguravanja socijalnih i prirodnih uvjeta u kojima će dijete upoznavati, isprobavati i razvijati individualne mogućnosti. Dijete treba ohrabriti i ponuditi mu iskustva koja će mu omogućiti osjećaj povezanosti sa svijetom, odnosno koja će mu omogućiti potpuni osjećaj suglasnosti s fizičkim, socijalnim i kulturnim okruženjem (Antonovsky, 1997, prema Bašić, 2011). Maleš i sur. (2012) modernu sliku nazivaju još i postmodernom perspektivom djeteta i naglašavaju da je postmoderna slika djeteta doprinijela novom shvaćanju djeteta i djetinjstva prema kojem ne postoji univerzalno shvaćanje djeteta jer se djetetovo ponašanje i djelovanje mijenja iz dana u dan, baš kao što se mijenja ponašanje i djelovanje odrasle osobe. Dijete je ponekad ranjivo, ponekad jako, ponekad griješi, a ponekad donosi ispravne odluke. Djeca mogu biti i moralna i nemoralna, ovisna i neovisna. Sve ove

karakteristike pokazuju da dijete jednako kao odrasla osoba može i ima pravo sudjelovati u svijetu u kojem živi, a ne čekati da postane odrasla osoba kako bi djelovalo. Iako djeci nedostaje životnog iskustva, djeca su punopravne osobe koje mogu i imaju pravo djelovati u svijetu u kojem žive. Dijete je osoba sa svojim potrebama i željama koja stvara svoju dječju kulturu i u isto vrijeme doprinosi društvu odraslih (Maleš i sur., 2012).

Postmoderna tradicija i nova slika djeteta utječe na to da se unutar nekolicine znanstvenih disciplina od 80-ih godina 20. stoljeća o djetetu sve više raspravlja kao o socijalnom subjektu, a naglasak se stavlja na aktivno djelovanje djeteta u društvu u kojem živi (Bašić, 2009). Pritom se kao pitanje za promišljanje otvara pitanje djeteta kao subjekta ili djeteta kao produkta društva u kojem živi (Bašić, 2009). Kao kritika naturalističkoj i romantičarskoj slici djeteta u društvu se javlja konstruktivističko shvaćanje djeteta i afirmacija prava djeteta. Društveni zahtjev za samoaktualizacijom i samoobrazovanjem djeteta te mogućnošću aktivnog sudjelovanja u oblikovanju svijeta i posjedovanja vlastitog viđenja svijeta javlja se u okvirima sociološkog konstruktivizma kao zahtjev kojim se ističu prava djeteta (Hurelmann, 1983, prema Bašić, 2009). U pedagogijskoj znanosti stoga dolazi do promjena u nekoliko smjerova, a jedan od njih je i formiranje slike djeteta kao socijalnog aktera koji uvjetuje potrebu za istraživanjem iz perspektive djeteta (Bašić, 2009).

„Slika djeteta kao 'socijalnog aktera', koja je prisutna u politički motiviranom diskursu i istraživanjima djetinjstva, odnosi se na koncept sudjelujućeg građanina. Djeca su shvaćena kao mladi građani, kojima je, u skladu s njihovim mogućnostima, dano pravo na informiranost o vlastitom položaju i na sudjelovanje u odlučivanju. To se odnosi kako na zajednice u kojima djeca žive (posebno na obitelj) tako i na pedagoške institucije (vrtiće, škole, ustanove slobodnog vremena)“ (Bašić, 2009, str. 28). Giesecke (1996, prema Bašić, 2009) smatra da se time umanjuje značenje odraslih i odgoja, Portman (1983, prema Bašić, 2009) to shvaća kao znak gubitka djetinjstva, a Winterhager-Schmidt (2002, prema Bašić, 2009) razmišlja slično, navodeći da se time požuruje djetinjstvo. Djetetu kao socijalnom akteru, prema tome, smatra Bašić (2009), nije potrebna pedagoška hermeneutika jer se s naglašavanjem djetetovog prava smanjuje djetetova potreba za odraslom osobom, odgojnom odgovornošću i zastupničkom ulogom odrasle osobe, a dijete se izjednačava s odraslom osobom i ima pravo odlučivati o svojoj egzistenciji. Bašić (2009) se pritom pita što to donosi djetetu i stvara li mu to teret koji ga tjera da prerano odraste. No, slika djeteta kao socijalnog aktera i zahtjev da se u

istraživanjima uzme u obzir perspektiva djeteta može se shvatiti i na drugačiji način, navodi ista autorica. „Zahtjev za istraživanjima iz 'dječje perspektive' u svom drugom značenju odnosi se na istraživanje 'dječjeg svijeta', i to tako da se o djeci i djetinjstvu zaključuje na temelju dječje interpretacije vlastitog svijeta, a ne iz pedagoške (stručne) hermeneutike ili pak iz shvaćanja odraslih“ (Bašić, 2009, str. 29). Istraživanja koja su usmjerena na djecu polaze od pretpostavke da djeca djeluju smisleno, a ne nagonski i bez razmišljanja. Također, zalažu se za to da djeca imaju sposobnost predviđanja posljedica svoga ponašanja i mogu slijediti svoja objašnjenja. Odgoj se stoga može temeljiti na razgovorima i objašnjenjima pa se na odnos između odraslih i djece treba gledati kao na komunikacijski kod u kojem su djeca jednakovrijedna odraslima, odnosno „preuzimaju jednakovrijedne, ali ne jednake uloge kao odrasli“ (Bašić, 2009, str. 30). Dijete se shvaća kao subjekt koji je sposoban razumjeti sebe i svoju situaciju, a ovakvo shvaćanje otvara put ka razumijevanju djetinjstva kao novog istraživačkog područja. Istraživanja neurološkog razvoja djeteta značajno su utjecala na mijenjanje stavova, ali i na mijenjanje načina i metoda u odgoju djece. Promjene u odgoju uvjetovale su potrebu usklađivanja mjera kojim bi se imenovale i zaštitile potrebe i prava djeteta, što je rezultiralo propisivanjem Konvencije o pravima djeteta (Mandarić Vukušić, 2016).

Konvencija o pravima djeteta omogućila je uvažavanje djetetovih prava, kao što su pravo na sudjelovanje i pravo na izražavanje mišljenje. Naime, ova se prava do tada nisu povezivala s djecom jer u kolektivnoj svijesti tradicionalnih društava navedenim, participativnim, pravima djeteta nije se pridavalo značenje (Bašić, 2009). Konvencija o pravima djeteta u postmodernim društvima podrazumijeva odgajanje djeteta kao aktivnog sudionika i građanina (Mandarić Vukušić, 2016), pri čemu je roditeljska uloga i dužnost osigurati djetetu uvjete u kojima će moći stjecati kompetencije potrebne za život i samostalno donošenje odluka kako bi se razvilo u odgovorno i autonomno biće koje će djelovati kao aktivan sudionik i građanin (Ljubetić, 2012). Sve navedeno dovodi i do promjena u shvaćanju roditeljske uloge pa se razlikuje razumijevanje pojmova *biti* roditelj i *djelovati* kao roditelj. „Kako bi dijete izraslo u zrelu i društveno odgovornu osobu, potrebni su mu roditelji kao model ponašanja i kao oni koji poštuju i omogućuju ostvarivanje djetetovih prava. Upravo stoga u literaturi se često nailazi na opise roditelja kao zastupnika djetetovih prava“ (Mandarić Vukušić, 2016, str. 71). Konvencija o pravima djeteta i promjene u obiteljskim zakonima raznih država naglašavaju važnost roditelja kao onoga koji zastupa ili štiti prava djeteta. Shvaćanje važnosti djetetovih prava roditeljima omogućava etično pristupanje u brzi oko svoga djeteta i usmjeravanje na ponašanja koja su

proaktivna. „Priznavanjem djetetovih prava roditelj nije više samo autoritet kojem se dijete neupitno i samorazumljivo podređuje nego osoba koja se odgovorno ponaša, promišlja implicitne vrijednosti i uvjerenja te kontinuirano stječe potrebna roditeljska znanja i usavršava roditeljske vještine“ (Mandarić Vukušić, 2016, str. 71).

2. 3. Fenomen nestajanja djetinjstva u suvremenom dobu

U posljednje vrijeme unutar znanstvenih krugova koji proučavaju fenomen djetinjstva sve se više raspravlja o fenomenu nestajanja djetinjstva. Promjene koje se događaju u području djetinjstva i postojanje različitih formi djetinjstva imaju utjecaj na promjenu shvaćanja djetinjstva kao jedinstvenog fenomena u fenomen koji postaje kompleksan skup pojava, utjecaja i odnosa (Postman, 2006, prema Bašić, 2012). Uz to, globalni koncept djetinjstva, globalna komunikacija i tehnološki noviteti dodatno djeluju na nestajanje djetinjstva, odnosno na rušenje zaštitne barijere djetinjstva. Sve to dovodi do rasprava u kojima se sve češće govori o „(…) djetinjstvu kao socijalnom konstruktu, a ne biografski značajnoj fazi prema kojoj odrasli imaju određene društvene i moralne obaveze (Prout, 2005, Bašić, 2011, prema Bašić, 2012, str. 11). „U promijenjenom djetinjstvu dijete se promatra kao socijalni akter koji sukonstruira vlastita znanja, uvježbava vještine, stječe ključne kompetencije, među kojima i kompetenciju za samostalno odlučivanje i odgovornost za vlastiti razvoj“ (Bašić, 2012, str. 10). Dijete se shvaća kao društveni akter s autonomnim pravima, u čemu se ogleda i fenomen nestajanja djetinjstva (Prout, 2005, prema Bašić, 2012). Postman (1994, prema Hameršak, 2004) navodi da djetinjstvo može nestati upravo zbog činjenice da je ono povijesna kategorija i da nije biološki uvjetovano, točnije ističe da je djetinjstvo nastalo jednom u povijesti, što sugerira da jednom može pasti u zaborav, odnosno nestati. Nestanak djetinjstva Postman vezuje i uz zamah historiografije djetinjstva, ali Hameršak (2004) ističe svoje neslaganje s Postmanovim stavom, ističući da zamah historiografije ne može imati utjecaj na nestanak djetinjstva.

Autorica Bašić (2012) navodi kako razumijevanje djeteta kao aktivnog sudionika društva podrazumijeva da ono ima svoja prava i pripadajuće dužnosti te odgovornosti, koje dijete ne može ostvariti jer je dijete. Bašić (2012) se pritom referira na Jull i Helle (2005) koji navode da je djetinjstvo „(…) ustanovljeno pretpostavkom granice između djetinjstva i odrasle dobi, i ta je granica štitila djetinjstvo kao doba razvoja, kao doba oslobođeno odgovornosti za osobne i socijalne odnose“ (Jull i Helle, 2005, prema Bašić, 2012, str. 10). Ukidanjem granice gdje završava djetinjstvo, a počinje odraslost utječe se na nestajanje djetinjstva (Bašić, 2012), na što

znatno utječu i mediji (Postman, 2006, prema Bašić, 2012). Postman (2006, prema Bašić, 2012) navodi da mediji djecu ne potiču na razmišljanje i korištenje kompleksnih aktivnosti, a podjednaka otvorenost medija svakom pojedincu utječe na prirodu djetinjstva tako da ono gubi svoju nedužnosti i postaje nezaštićeno. Sve bržim razvojem djeteta pod utjecajem medija, znatno se smanjuje i trajanje razdoblja djetinjstva (Postman, 2006, prema Bašić, 2012). Dob djecu čini najranjivijom skupinom u društvu, a posebno kada je u pitanju utjecaj medija i izloženost djece tom utjecaju (Ilišin, 2003). Sposobnost razumijevanja mijenja se s dobi, a što je dijete mlađe to je manje sposobno braniti se od različitih utjecaja, što u kontekstu medija ne predstavlja olakotnu okolnost, već označava spornu točku, znatno veću nego što li je u kontekstu utjecaja drugih faktora iz djetetove okoline (roditelja, crkve, vršnjaka, odgojno-obrazovnih ustanova) (Ilišin, 2003). „Izlaganjem djece istim sadržajima kojima se izlažu i odrasli, brojni vanjski utjecaji pogađaju djecu i djetinjstvo preuranjeno. Ovo 'kao jednu od posljedica ima fiziološko i psihološko ubrzanje dječjeg razvoja, ili, drugim riječima, skraćenje djetinjstva'" (Postman, 2006., 137, prema Bašić, 2012, str. 11).

Razmišljajući o položaju djeteta u suvremenom svijetu, Bašić (2012) navodi da se kao ključna pitanja javljaju pitanja o primjerenoj okolini za dijete i o uvjetima za zdravi razvoj. Bašić (2012) se pita kako bi trebala izgledati okolina koja je primjerena djetetu i koji to uvjeti doprinose, a koji otežavaju zdrav razvoj djeteta, a kao odgovor na ova pitanja iznosi ideju da bi dijete trebalo imati pravo biti dijete i imati djetinjstvo koje će biti temelj njegovoga cjelovitog razvoja. Usmjerenost na cjelovit razvoj omogućava nam upoznavanje djetetovih stvarnih potreba, što nam može poslužiti kao kriterij za izbor materijala, sadržaja i situacija koje ćemo nuditi djeci s ciljem poticanja njihovog tjelesnog, duševnog i duhovnog razvoja te s ciljem razvoja otpornosti, elastičnosti i kreativnog pristupa u rješavanju životnih zadataka i izazova (Bašić, 2012). „Pritom je važno imati jasnu sliku djeteta i njegova razvoja, jasne vrijednosne orijentacije i imati kriterije prosudbe goleme ponude igračaka, sadržaja, prostora i situacija koje razni autori nude kao jamstvo 'sretnog' i/ ili 'uspješnog' odrastanja, pogađajući tako najintimniju želju roditelja i odgajatelja" (Bašić, 2012, str. 12). Iz svega navedenog, Bašić (2012) zaključuje kako današnja djeca imaju i vrlo zahtjevnu životnu zadaću. U današnjem društvu koje je složeno i promjenjivo potrebno je konstantno uspostavljati ravnotežu između socijalizacije i individualizacije, odnosno između osjećaja pripadanja zajednici i ostvarivanja svojih potreba i svoje osobnosti. Djeca ne mogu sama ostvariti sve navedeno pa je na odraslima iz djetetove okoline, dakle prvenstveno roditeljima pa svim ostalim važnim drugima iz okoline, da pomognu djetetu u

razvoju životne otpornosti osiguravajući mu preglednu i jasno strukturiranu svakodnevnicu, pouzdanost, ritam, red i ritual (Bergmann, 2006, prema Bašić, 2012) te da djetetu budu zaštita, oslonac i uzor (Bašić, 2012). „Djeca trebaju odraslog kao putokaz kako se uspješno nositi s proturječnostima suvremenog svijeta, kako pristupiti problemima kao prilikama za razvoj i nalaženje višeg smisla u životu“ (Bašić, 2012, str. 12). Uloga odraslih percipira se kao jako važan čimbenik jer je njihova zadaća omogućiti djetetu svakodnevnicu koja će mu pružiti osjećaj sigurnosti i dati mu hrabrosti za istraživanje i razumijevanje okruženja. Odrasli, u prvom redu roditelji pa onda svi ostali odrasli koji sudjeluju u odgoju djeteta, pri tome ne trebaju prenositi znanje i objašnjavati okruženje, već pomoći djetetu da to sam učini. „Odrasli se treba unutarnje povezati s onim što dijete čini, djetetova aktivnost za odrasloga treba biti značajna (što ne isključuje kritiku i postavljanje granica)“ (Bašić, 2011, str. 33).

3. Roditeljska odgovornost

Vučković (2000) navodi da se odgovornost kao pojam sve do prvih desetljeća 21. stoljeća vezao uz područje prava i morala. Značenje odgovornosti pritom se svodilo na pravnu i/ili moralnu uračunljivost. U 21. stoljeću pojam odgovornosti sve više se dovodi u vezu s etikom jer se unutar etike pojam dužnost postepeno, ali sve češće zamjenjuje pojmom odgovornost. Temeljna formalna struktura pojma odgovornosti prema Vučkoviću (2000) bila bi ta da je odgovornost odnos jer je netko nekome odgovoran za nešto. Subjekt, odnosno nositelj odgovornosti u tradicionalnom razumijevanju je pojedinac, no nositelj odgovornosti može biti i kolektiv ili institucija. Bez obzira tko je u ulozi subjekta, subjekt odgovornosti svoju odgovornost može iskazati tako da bude odgovoran za nešto, da preuzme odgovornost za nešto, da se pozove na odgovorno djelovanje ili pak da djeluje odgovorno (Vučković, 2000). Autor uz pojam subjekt vezuje i pojam objekt odgovornosti, pod kojim smatra čin ili radnju koju netko izvršava. Osoba treba znati što želi, a što ne želi uzrokovati određenim djelovanjem i tek se tada može govoriti o smislenoj odgovornosti (Vučković, 2000). Odgovornost je stoga u uskoj vezi s vrednotama, one su joj normativni orijentir, bez obzira o kojim se vrednotama radilo (Vučković, 2000). Uz pojam odgovornosti, autor razlikuje dvije strane odgovornosti u odnosu na to kada nastupa odgovornost. Jedna strana je retrospektivna i odnosi se na čine koji su nastali u prošlosti i na njihove posljedice. Odgovoran pojedinac jest onaj koji je preuzeo odgovornost za povijest koja nije u potpunosti njegovo djelo, stoga ova strana odgovornosti u sebi skriva ideju duga, duga za ono što pojedinac nije sam učinio i duga prema onome što ga je učinilo onakvim kakvim

jest. Druga strana odgovornosti jest prospektivna. Ona započinje prije samog čina, prati ga i traje dok traju posljedice. Prospektivna strana usmjerena je na budućnost. Ove se dvije strane međusobno dodiruju u sadašnjosti, stoga bi sadašnjost trebalo shvatiti kao vremensku dimenziju u kojoj se fizički, psihički i moralni identitet očituje kao pretpostavka odgovornosti, a ne kao odsječeni trenutak kronološkog vremena. Osim ove dvije strane odgovornosti, Vučković (2000) navodi Levinasovu podjelu odgovornosti prema kojoj postoje tri vrste odgovornosti s obzirom na lice pa govorimo o odgovornosti u prvom, drugom i trećem licu. Odgovornost prvog lica je u skladu sa zamjenicom koju vezujemo uz prvo lice, dakle polazi od ja i predstavlja sebeljublje. Odgovornost u drugom licu podrazumijeva odgovornost za drugoga i odgovornost preko drugoga, a odgovornost za one koji tek dolaze predstavlja treću vrstu odgovornosti, to jest odgovornost u trećem licu. Na sebeljublje, odnosno odgovornost u prvom licu, se pritom ne gleda kao na nešto u negativnom kontekstu, već kao nešto što je nužno da bi se mogle ostvariti ostale dvije vrste odgovornosti. Odgovornost koju pojedinac ima prema drugima i prema svijetu Juul (1996) naziva društvenom odgovornosti, a odgovornost prema sebi osobnom. Društvena odgovornost važna je za funkcioniranje različitih grupa ljudi i društva općenito, dok je osobna odgovornost značajna prvenstveno za samog pojedinca, a potom i za druge oko njega. No, ni jedna razina nije manje bitna, a sve tri razine su međusobno povezane. Osoba treba imati osobnu odgovornost da bi mogla biti društveno odgovorna (Jull, 1996). Ljubetić (2012) ima vrlo slična razmišljanja o odgovornosti, navodeći da je odgovoran pojedinac onaj koji se odgovorno ponaša prema sebi samome, drugim ljudima i svijetu. Odgovoran pojedinac uspješno zadovoljava svoje potrebe, ali istodobno ne ugrožava potrebe drugih oko sebe. O odgovornosti pojedinca u kontekstu teorije izbora i psiholoških potreba svakog čovjeka, raspravlja i Glasser (2000) te navodi da je odgovornost u uskoj vezi sa zadovoljenjem psiholoških potreba. Odgovoran pojedinac je onaj koji brine o sebi, a brine o sebi kada ima zadovoljenje četiri potrebe: potrebu za ljubavlju i pripadanjem, potrebu za moći, potrebu za zabavom i potrebu za slobodom. Ljubetić (2012) također ističe važnost postojanja ravnoteže za posjedovanje predispozicije za odgovorno ponašanje, a pritom pod ravnotežom podrazumijeva sposobnosti kontrole svojih ponašanja i ravnomjernog zadovoljenje vlastitih potreba kroz dulje razdoblje.

Ljubetić (2012) se u kontekstu odgovornosti pojedinca osvrće na roditelje, ističući da je odgovoran roditelj onaj koji se ponaša odgovorno ponajprije prema sebi, a potom i prema svome djetetu, kao i prema svim drugim ljudima i svijetu. Odgovoran roditelj zadovoljava svoje potrebe, a pritom ne ugrožava potrebe drugih, a posebice potrebe svoga djeteta (Ljubetić, 2012).

Također, odgovornim roditeljem smatra se onaj koji poznaje sebe, svoje dobre i loše strane pa u skladu s tim ide za tim da razumijeva i prihvaća dijete, kao i njegove dobre i loše strane. Roditelji bi sebi trebali osvijestiti da imaju loše strane i određena ograničenja s kojima se trebaju naučiti nositi ili pak u skladu s njima djelovati (Glasser, 2000). Roditelji trebaju prihvatiti svoju nesavršenost i činjenicu da griješe u odgoju te raditi na sebi jer tako rade i na odgoju samopouzdanog i samosvjesnog djeteta (Ljubetić, 2012). „Cilj roditeljstva trebao bi biti podizanje maštovite, odgojene, samosvjesne, samostalne, sigurne, kompetentne i dinamične djece koja posjeduju strast za učenjem i životom“ (Ljubetić, 2012, str. 114). Kako bi roditelji postigli navedeni cilj trebaju se potruditi osigurati djetetu okolinu u kojoj će moći razviti sposobnosti potrebne za takav razvoj.

Mandarić Vukušić (2016) ističe da je prema različitim autorima roditeljsku odgovornost moguće podijeliti na trima razinama i to na odgovornost roditelja prema: 1. samome sebi, 2. svome djetetu i 3. drugima i okolini. Odgovornost roditelja prema samome sebi očituje se u spremnosti ulaganja u roditeljske kompetencije kako bi u svojoj roditeljskoj ulozi bio što više autentičan i autonoman. Roditelj treba ulagati u sebe, svoju osobnost i zdravlje, a treba doseći i zrelost za odlučivanje o odgoju svoga djeteta. Odgovornost prema svome djetetu kao druga razina odgovornosti očituje se stvaranju i razvijanju odnosa s djetetom. Roditelj pritom mora kontrolirati vlastito ponašanje i paziti da ne usavršava kontrolu ponašanja nad djetetom. Odgovornost se ovdje očituje u učenju roditelja o ulozi koju ima, o razvojnim karakteristikama djeteta te o vještinama koje bi kao roditelj trebao posjedovati. Sve je to važno za osiguravanje optimalnog okruženja za razvoj djeteta. Treća razina odgovornosti podrazumijeva da je roditeljstvo i društvena uloga. „Društveno shvaćanje uloge podrazumijeva preuzimanje položaja u društvu koje nužno sa sobom nosi vrijednosnu konotaciju, norme i očekivanja koja društvena zajednica ima od roditeljske uloge. U isto vrijeme roditelj svojim postupcima pruža primjer svojoj djeci i uči ih o međusobnoj povezanosti jednih s drugima, razvija empatiju i važnost aktivnog sudjelovanja u društvu. Roditeljstvo nije samo pitanje vlastita izbora, ono je i pitanje odluke za odgovorno ponašanje prema sebi, djetetu i drugima, te ostavštini koju svaki roditelj ostavlja s ciljem stvaranja budućeg duha vremena. Roditeljski postupci danas, kreiraju društva sutrašnjice“ (Mandarić Vukušić, 2016, str. 57). Milanović i sur. (2014) ističu da su roditelji, a ne djeca odgovorni za osjećaje koje imaju u svojoj roditeljskoj ulozi, kao i za osjećaje koje imaju i za ponašanja koja rade s obzirom na ponašanje djeteta. Također, Milanović

i sur. (2014) odgovorno roditeljstvo povezuju i sa osobnom odgovornosti roditelja kao pojedinaca te sa odgovornošću roditelja u odnosu s djetetom.

O važnosti roditeljske uloge posebno se govori u ranoj i predškolskoj dobi djeteta, kada su roditelji za djecu najvažnije osobe u životu (Janičić Hocler, 2007). Roditeljska odgovornost u ovoj je dobi od iznimne važnosti za razvoj djeteta kao samostalne, samopouzdane i samosvjesne osobe. Odgovornim roditeljem smatra se onaj koji se brine o primjerenosti djetetova razvoja, koji brine o razvoju svojih roditeljskih vještina kako bi njima pomogao djetetu u optimalnom i cjelokupnog razvoju, a uz sve to ide za tim da uzima u obzir dijete, njegovu osobnost, prava i potrebe (Mandarić, 2012). Odgovorni roditelji žele da se njihova djeca ponašaju odgovorno pa i onda kada nisu u njihovoj blizini, a na odgovorno dijete znatno utječe odgoj djeteta, dakle roditeljeva uloga u ranoj djetetovoj dobi ovdje je od iznimne važnosti (Ljubetić, 2012). Odgoj predstavlja „dugotrajan i često neizvjestan proces koji od roditelja zahtijeva mnogo promišljanja, osluškivanja, osjećanja, razumijevanja i stalnog upoznavanja vlastita djeteta“ (Ljubetić, 2012, str. 115). Uz roditelja, na odgoj djeteta znatno utječe i okruženje: ustanove (npr. vrtić, klub), susjedstvo, rodbina, prijatelji, mediji, itd., no roditeljska uloga smatra se pak najvažnijom (Ljubetić, 2012). Odgovoran roditelj obično se smatra i uspješnim roditeljem, a samim time i dobrim pedagogom (Popkewitz 2003, prema Ramaekers i Suissa, 2012, prema Mandarić Vukušić, 2016). Odgovornim ili uspješnim roditeljem, a dobrim pedagogom ne smatra se onaj koji zadovoljava sve potrebe djeteta, već onaj koji nastoji stvoriti okruženje za uspješan razvoj djeteta i zadovoljenje djetetovih potreba (Ljubetić, 2012).

Roditeljska odgovornost jedna je od sastavnica roditeljske skrbi prema odredbi obiteljskog zakona. Uz odgovornost, roditeljsku skrb čine još i dužnosti i prava roditelja, a sve u svrhu zaštite i promicanja osobnih i imovinskih prava te dobrobiti djeteta. Dužnost roditelja prema ovom zakonu jest ostvarivati roditeljsku skrb u skladu s djetetovim razvojnim potrebama i mogućnostima (Obiteljski zakon, NN 116/2003-1583; Matijaščić Senčan, 2018). Ljubetić (2012) vidi korelaciju između odgovornog roditeljskog djelovanja i roditeljskog zauzimanja za prava djeteta. Smatra da je roditeljsko odgovorno djelovanje moguće promatrati i kroz prizmu roditeljskog zauzimanja za dijete i djetetove interese pa govori o posredničkoj ulozi roditelja. Roditelj kao posrednik ili pak koordinator i zastupnik djetetovih interesa trebao bi jako dobro poznavati prava svog djeteta i djece općenito te se pokazati kao najbolji zagovornik zaštite dječjih prava, počevši od obiteljskog okruženja pa do onoga van obitelji. „Roditelji imaju

golemu moć u zaštiti djetetovih prava i interesa, no tu je moć potrebno primjereno usmjeriti“ (Ljubetić, 2012, str. 119). Roditeljsko zauzimanje za djetetova prava, a pritom i odgovorno djelovanje mogu prijeći granice odgovornog djelovanja i prijeći u ekstremnu zaštitu djeteta i pretjerano roditeljsko miješanje u sve ostale sfere djetetova života, stoga Ljubetić (2012, str. 119) naglašava: „Zagovarati i zalagati se za djetetove interese jest neotuđivo roditeljsko pravo, međutim potrebno je pri tomu prisjetiti se temeljnih načela odgovornog ponašanja“.

Odgovornost roditelja i odgovorno roditeljsko ponašanje u novije vrijeme, vrijeme digitalnog doba i razvoja novih medija, sve se više propituje. Odgovornost roditelja ogleda se u kontroli medijskoj sadržaja i vremenskom izlaganju medijskim sadržajima djece. „ (…) naglašava se obveza i uloga odraslih u pružanju pomoći, posebice predškolskoj djeci u razumijevanju i razlikovanju stvarnosti od medijske slike“ (Ljubetić, 2012, str. 125). Mnogi istraživači prepoznaju manipulativnu ulogu medija (Ljubetić, 2012) pa se odgovornost roditelja ogleda i u tome da ne dopuste da im mediji preuzmu odgoj djece, na što upozorava i Ljubetić (2012, str. 125), pitajući se i/ili nas „tko odgaja – mediji ili obitelj?“.

4. Prava djece

4. 1. Početci razmišljanja o pravima djeteta

Pedagogija kao znanost problematizira odnos između odrasle osobe i djeteta, kojeg naziva još i pedagoškim odnosom. Pedagoški odnos uspostavlja se u odgojno-obrazovnom procesu kako bi se djeci dala pomoć i podrška u optimalnom razvoju njihovih mogućnosti (Bašić, 1999, prema Širanović, 2011). „Pedagoški odnos temelji se na poštivanju prava djeteta“ (Širanović, 2011, str. 311). O pravima djeteta oduvijek se raspravlja, a nastojanje promicanja važnosti dječjih prava seže u 1924. godinu kada je donesena Ženevska deklaracija o pravima djeteta (Kopić i Korajac, 2010). Ženevskom deklaracijom promiče se pravo djeteta na tjelesni i duhovni razvoj, pravo na ishranu, zdravstvenu njegu i socijalnu zaštitu, pravo na pomoć u nevolji, pravo na zaštitu od iskorištavanja te pravo na podizanje djeteta na način da postane svjesno svojih sposobnosti (Kopić i Korajac, 2010). Dvadeset četiri godine kasnije, 1948. godine, donesena je i Opća deklaracija Ujedinjenih Naroda o pravima čovjeka kojom se djeci osiguravaju prava na slobodu i jednakost po rođenju, kao i jednakost pred zakonom i sudska zaštita te se zabranjuje mučenje, ropstvo i ponižavanje djece (Kopić i Korajac, 2010). Nakon

ove deklaracije, 1959. godine potpisana je Deklaracija o pravima djeteta kojom su se roditeljima, pojedincima i vladajućima donijela načela koja će im poslužiti kao orijentacija za osiguravanje sretnog djetinjstva (Kopić i Korajac, 2010). „Pravim početkom pokreta za dječja prava smatra se 1989. godina kada je UN izdao Konvenciju o dječjim pravima“ (Kopić i Korajac, 2010, str. 45).

4. 2. Konvencija o pravima djeteta

Konvencija o pravima djeteta često se naziva i revolucionarnim dokumentom, s obzirom da je riječ o dokumentu kojim se prava djece prvi put pravno obvezuju, a djeca se prepoznaju kao nositelji ljudskih prava te s obzirom da je riječ o dokumentu kojega su ratificirale skoro sve službene države u svijetu, ne ubrajajući pritom Sjedinjene Američke Države i Somaliju (Širanović, 2011). Konvencija o pravima djeteta predstavlja i prvi dokument koji djetetu pristupa kao osobi s pravima, a ne samo kao osobi kojoj treba poseban oblik zaštite (Kopić i Korajac, 2010). „Ona sadrži opsežan skup međunarodnih pravnih normi posvećenih zaštiti i dobrobiti djece“ (Kopić i Korajac, 2010, str. 47). Konvencijom se svakom pojedincu propisuje obveza poštivanja prava djece, a poseban se naglasak stavlja na one koji su u izravnom kontaktu s djecom, počevši od roditelja, odgajatelja, učitelja, pedagoga pa sve do liječnika, socijalnih radnika i ostalih pojedinaca (Širanović, 2011). Konvencija predstavlja međunarodni zakon u prvom redu, ali u drugom redu sadrži i moralne i odgojno-obrazovne aspekte kojima kontrolira odnos između odraslih i djece (Širanović, 2011). Konvencijom se uvode novi pojmovi, odnosno novi obiteljsko-pravni standardi, kao što su pojmovi najbolji interes djece i zajednička odgovornost roditelja. Dječja prava Konvencijom su se kategorizirala i dobila pravno obilježje (Kopić i Korajac, 2010). U Hrvatskoj je Konvencija o djetetovim pravima aktivna od 8. listopada 1991. godine. Sve države potpisnice obvezne su poduzeti mjere za provedbu Konvencije te mjere za ocjenjivanje njezine učinkovitosti na temelju kojih se podnose redovita izvješća (Kopić i Korajac, 2010).

Konvencija o pravima djeteta sadrži 54 članka, od kojih se 42 članka odnose na prava djeteta, a preostalih 12 na način provedbe, uvjete prihvaćanja i praćenja provedbe Konvencije u zemljama koje su je ratificirale. Uvodni dio Konvencije donosi razloge donošenja Konvencije, a Konvencija je pisana pravničkim jezikom i prema svojoj pravnoj snazi ima veću ulogu od zakona, to jest nalazi se iznad zakona. Konvencijom se predviđaju i mjere sankcioniranja za one zemlje koje se ne pridržavaju pravila (Maleš i Stričević, 2004). „Konvencija o pravima

djeteta nije nastala preko noći, ona je rezultat, sa sigurnošću se može reći, razvoja društva, ali i stoljetnog promišljanja o djeci, njihovu statusu u društvu i njihovim pravima – kojim god su imenima ta prava u različitim društveno-povijesnim kontekstima bila nazivana – npr. prirodna prava (Locke, 1823; prema Wall, 2008) ili intrinzična vrijednost djeteta (Dillen, 2006)“ (Širanović, 2011, str. 312). Promišljanje koje je nagovijestilo Konvenciju Širanović (2011) vezuje uz Ellen Key (2000) koja je na početku dvadesetog stoljeća iznijela vrlo radikalan nagovještaj procesa oslobođenja djece od jednostrane dominacije odraslih, navodeći da će dijete u budućnosti imati pravo izbora svojih roditelja. U tom razdoblju i njemački pedagog Bertold Ott zahtijeva da odrasli tijekom odgajanja prate osobitosti djeteta te da posebnu pažnju usmjere na zadovoljenje dječje znatiželje budući da djeca imaju bezuvjetno pravo postavljati pitanja (Veerman, 1993, prema Širanović, 2011). Početkom 20. stoljeća Eglantyne Jebb, britanska aktivistica i osnivačica organizacije za zaštitu prava - Save the Children, izražava potrebu za sistematiziranjem dječjih prava pa 1924. godine piše proglas o pravima djeteta kojeg Liga naroda usvaja iste godine i koji je kasnije poslužio za izradu Deklaracije o pravima djeteta (Alderson, 2008, prema Širanović, 2011). Na Deklaraciju o pravima djeteta značajan je utjecaj imao i Jan Korczak, poljsko-židovski pedijatar, koji je te iste godine sastavio nikad dovršeni proglas o pravima djeteta. Korczakov proglas sadržavao je poprilično kontroverzne ideje, koje se mogu sažeti u tri ključna prava djeteta: pravo na umiranje, pravo na život u sadašnjici i za sadašnjicu te pravo da dijete bude ono što jest (Eichsteller, 2009, prema Širanović, 2011). Međutim, kasnije se pokazalo da Korczakova prava naglašavaju važnost prava na slobodu izbora djeteta, što je bio odmak od tadašnjih ideja koja su o pravima djece ponajviše govorila iz pogleda prava na zaštitu. „Nastojanje da se pronađe ravnoteža između skrbi i zaštite djeteta, te zahtjeva da se i djetetu omogući sloboda samostalnog djelovanja, prisutno je dakle već u počecima promišljanja o pravima djeteta i konstantna je i intrigantna pojava do danas“ (Širanović, 2011, str. 312).

4. 3. Različite vrste prava djece

„Kada se govori o ljudskim pravima i vrstama tih prava, najčešće se govori o građanskim, političkim, gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima (Spajić-Vrkaš i sur., 2004), kategorizaciji koja je preuzeta iz dvaju međunarodnih paktova Ujedinjenih naroda kojeg su većina svjetskih država potpisale i ratificirale 1966. godine, a koji zajedno s Općom deklaracijom o ljudskim pravima iz 1948. godine čine skup ljudsko-pravnih dokumenata koji se neformalno naziva Međunarodnom poveljom prava“ (Spajić-Vrkaš i sur., 2004, prema

Širanović, 2011, str. 312). Međutim, Širanović (2011) navodi kako se u literaturi sve češće može naići na podjelu prava djeteta u tri skupine, odnosno na podjelu prava na: skrbna prava, zaštitna prava i prava sudjelovanja. U engleskom govornom području ove tri skupine prava nazivaju se još i kao 3P, s obzirom na početna slova engleskih naziva (provision, participation, protection) (Convention on the Rights of the Child, 1990, prema Širanović, 2011).

Skrbna i zaštitna prava odnose se na skrb odrasle osobe za dijete te na zaštitu djeteta od štetnih utjecaja, a prava sudjelovanja dijete vide kao osobu koja na temelju misaonih procesa ima sposobnosti razmišljanja, postavljanja pitanja, zaključivanja i samostalno donošenje odluke o vlastitom djelovanju (Širanović, 2011). U Hrvatskoj je ova podjela ponešto drugačija, no opet se uočavaju sličnosti s 3P podjelom. Hrvatska podjela obuhvaća četiri kategorije prava, pri čemu su dvije kategorije istoimene 3P podjeli. Riječ je o pravima sudjelovanja i zaštitnim pravima, dok se preostale dvije skupine razlikuju i nose naziv razvojna prava i prava preživljavanja. Međutim, sadržajno gledano, prava preživljavanja i razvojna prava podrazumijevaju sve ono što i skrbna prava. Iako je podjela prava na navedene kategorije široko prihvaćena, u različitim raspravama ove se skupine najčešće usmjeravaju prema dvjema skupinama, koje se vide kao temeljne skupine. Prva skupina obuhvaća skrbna i zaštitna prava te naglašava ulogu odrasle osobe u ostvarenju tih prava. Druga skupina odnosi se na prava djeteta koja mu daju mogućnost da samostalno razmišlja, djeluje i izražava mišljenje. „Dakle, iako se smatra da je Konvencija o pravima djeteta jedna cjelina unutar koje se pojavljuju različita, ali međusobno povezana prava, te je stoga svaka njihova podjela samo uvjetna (Maleš, 2003), i prije i nakon tog dokumenta znanstvenici različitih profila sporili su se oko toga što je djetetu više potrebno – skrb i zaštita odrasle osobe ili sloboda mišljenja i djelovanja“ (Mnookin, 1978; Dillen, 2006, prema Širanović, 2011, str. 313).

Spor među znanstvenicima ujedno je i pedagoško pitanje na koje se pokušava odgovoriti tzv. pedagoškim taktom kojim se osluškuju djetetove potrebe (razvojne, socijalne i odgojno-obrazovne) i prema njima pokušava odrediti kada bi skrb i zaštita odrasle osobe trebala slabiti, a kada bi samostalno djelovanje djeteta trebalo jačati. Konvencija o pravima djeteta za ovaj „problem“ rješenje nudi u dvama koncepcijama, koncepciji najboljeg interesa djeteta i koncepciji razvijajućih sposobnosti djeteta (Konvencija o pravim djeteta, 1993, prema Širanović, 2011).

Koncept najbolji interes djeteta naziva se još *i dobrobit djeteta*, no iako se na njega poziva, Konvencija nije precizno odredila što se pod ovim konceptom podrazumijeva. Ovaj se koncept, stoga, različito interpretira. Zagovornici prava na skrb i zaštitu djece smatraju da jedino odrasla osoba koja je odgovorna može odrediti što je u najboljem interesu djeteta, dok oni koji zagovaraju pravo na sudjelovanje pozivaju i na pravo djetetovog odlučivanja o njegovu najboljem interesu. Ovaj koncept najbolje je definiran u humanitarnom pravu i medicini gdje se, uz to, jasno ističe važnost djetetovog mišljenja prilikom odlučivanja o najboljem interesu djeteta (Širanović, 2011). S drugim konceptom, konceptom razvijajućih sposobnosti, opet se ne nudi jasan odgovor pa je i ovaj koncept podložan različitim tumačenjima. Nije jasno što se sve podrazumijeva pod pojmom razvijajuće sposobnosti, a ni tko sve određuje način odvijanja procesa razvoja sposobnosti. Nejasno je i što se sve smatra sposobnostima jednog djeteta jer ne postoje ni jasno određeni kriteriji za procjenu. Ovaj se koncept, smatra Denning (1970, prema Širanović, 2011) može shvatiti dvojako, kao represivan način koji upozorava da su djeca tek u odrasloj dobi potpuna u sposobnostima i tada mogu uživati u ljudskim pravima te kao emancipatorski način koji smatra da je razvoj sposobnosti proporcionalan dječjem razvoju te da u skladu s tim treba slabiti i kontrola odrasle osobe. Širanović (2011) smatra da ovaj koncept u Hrvatskoj nailazi na još jedan problem, a to je problem prijevoda. Hrvatski prijevod *razvojne sposobnosti* djeluje statično naspram dinamičnom izvornom nazivu *evolving capacities of the child*. Dinamičnost je ključna jer se njome može naslutiti da je odrastanje proces kontinuiranog razvijanja sposobnosti za samostalnost, odnosno da je to proces u kojem odrasla osoba vodi dijete tako što postupno smanjuje svoj utjecaj i dopušta djetetu da bude sve više i više samostalno. Koncept razvijajućih sposobnosti u tom bi pogledu mogao ukazivati na „nadopunjavajući odnos prava na skrb i zaštitu s jedne strane i djetetovog autonomnog djelovanja s druge strane“ (Širanović, 2011, str. 315). Međutim, problem je što oko toga nema dogovora. Također, kao najčešći prigovor na pravo djeteta da samostalno odlučuje navodi se mišljenje da će dijete raditi sve po svojoj volji i neće naučiti kontrolirati svoje nagone. Dillen (2006, prema Širanović, 2011) smatra da pravo djeteta na izbor ne isključuje odgovornost odrasle osobe, roditelja ili pedagoškog stručnjaka, već mu daje mogućnost da djetetu pomogne u donošenju odluke. Kao primjer navodi raskrižje s četiri smjera, a pritom je jedan od četiri smjera opasan. Uloga odrasle osobe kao onoga koji vodi i usmjerava dijete i pri tom mu dopušta da sam donese odluku, treba biti uvažavanje djetetovog izbora između smjerova koja idu u korist djetetu i koja su u djetetovu najboljem interesu. Ne dopustiti djetetu da bira i donosi odluku značilo bi da se odrasla osoba postavi kao ona koja zna najbolje za dijete pa djetetu

nametne svoj autoritet i sugerira mu samo jedno rješenje kao jedino ispravno. „Možda je najbolji način da se objasni kako se skrbna i zaštitna prava i prava sudjelovanja nadopunjavaju činjenica da je slušanje djece i ozbiljno razmatranje onoga što nam govore ključno u njihovoj zaštiti od nasilja i zlostavljanja“ (Alderson, 2008, prema Širanović, 2011, str. 315).

Iako se skrb, zaštita i sudjelovanje djeteta mogu međusobno nadopunjavati, primjetno je da postoji potreba za naglašavanjem postojanja dviju strana. Širanović (2011) smatra da je postojanje podjele povezano s različitim tumačenjem prirode djeteta, odnosno s različitim shvaćanjem slike djeteta. „Načini odnošenja odraslih prema djeci uvelike ovise o tome kako odrasli shvaćaju prirodu djeteta. S time su usko povezani i načini na koje odrasli razumiju prava djeteta“ (Širanović, 2011, str. 315). Širanović (2011) se u tumačenju slike djeteta referira na podjelu o kojoj govori Bašić (2010) i prema kojoj postoje dvije slike djeteta, prosvjetiteljska i romantičarska. Prosvjetiteljskoj slici odgovaraju skrbna prava jer se smatra da je dužnost odrasle osobe skrb o djetetu, a prosvjetiteljska slika smatra da je djetetu potreban odgoj, kultiviranje, discipliniranje i moraliziranje nagona. Dijete romantizma predstavlja dobro biće pa odgoj podrazumijeva prepuštanje djeteta prirodnom razvoju, a uloga odrasle osobe je zaštiti dijete od iskvarenog svijeta odraslih. Ovoj slici pripadaju, stoga, zaštitna prava. I prema jednoj i prema drugoj slici i njima pridodanim pravima, dijete se shvaća „ne-još-odraslim“ (Dillen, 2006, prema Širanović, 2011, str. 316) pa ga je potrebno socijalizirati i zaštititi kako bi kada odraste bio funkcionalan subjekt, odnosno potpuna odrasla osoba (Wall, 2008, prema Širanović, 2011). „Dvjema slikama djeteta kao bića kojemu su prvenstveno potrebni skrb i zaštita suprotstavlja se drugačija slika djeteta koja je nastala u novim znanstvenim disciplinama koje se bave istraživanjima djetinjstva i koje osporavaju tradicionalne teorije dječjeg razvoja koje razvoj djeteta shvaćaju univerzalistički i kao proces nastajanja“ (Alderson, 2008, prema Širanović, 2011, str. 315). Ova slika djeteta oslanja se na pravo djeteta na sudjelovanje, a dijete shvaća kao nositelja prava i aktivnog subjekta u procesu odrastanja i učenja (Slunjski, 2006, prema Širanović, 2011). Odnos odrasle osobe i djeteta ovdje se temelji na međusobnom poštivanju i uvažavanju, a u literaturi se ovakvo shvaćanje djeteta povezuje s perspektivom za oslobođenje djece (Dillen, 2006, prema Širanović, 2011). Bašić (2009, prema Širanović, 2011, str. 315) ističe zabrinjavajući stav prema ovoj perspektivi, smatrajući da „implicira lišavanje roditelja i pedagoških djelatnika njihove odgovornosti za dječje odrastanje i obrazovanje i upućuje djecu na samoobrazovanje i samoodgovornost bez orijentira i vrijednosnih uporišta“. Dillen (2006, prema Širanović, 2011) ističe neslaganje s Bašić (2009), navodeći da ova

perspektiva ne isključuje pedagošku odgovornost odraslih, a ni skrb i zaštitu djeteta. Kao primjer za potkrepljenje svog stava navodi fizičko kažnjavanje odraslih i djece, pri čemu je prije Konvencije o pravima djeteta tjelesno kažnjavanje djece bilo odobravano. No, Konvencija ga zabranjuje i na taj način pokazuje da su djeca i odrasli ravnopravni i da fizičkim kažnjavanjem ugrožavamo ljudsko dostojanstvo osobe, bilo da je riječ o djetetu ili o odrasloj osobi.

Širanović (2011) ističe da je rasprava o tome je li dijete biće koje je u procesu nastajanja ili je biće koje živi trenutan i stvaran život i dok je dijete, nepotrebna. Nemoguće je razdijeliti te dvije pretpostavke jer je dijete oboje. Stoga se djetinjstvo ne bi trebalo shvaćati kao pripremno i/ili manje vrijedno razdoblje. Djeca dijele s odraslima društveno i materijalno okruženje, a odgovornost odraslih je osigurati okruženje ugodno i primjereno djeci. Prava djeteta ne mogu se, stoga, promatrati odvojenima jedna od drugih, ali ni od prava i odgovornosti odraslih. Kvalitetan odnos s odgovornom odraslom osobom koja skrbi i štiti dijete, a dopušta mu samostalno djelovanje i razmišljanje, trebao bi biti u osnovi razumijevanja ljudskih prava prema nekolicini autora (Širanović, 2011). „S obzirom na navedeno, Wall (2008) predlaže drukčije razumijevanje prava djeteta koje se temelji na međuljudskoj odgovornosti“ (Širanović, 2011, str. 317), a ideju preuzima od filozofa Levinasa koji smatra da se interes i autonomija teško opiru „izobličenju pod utjecajem ljudske želje za moći“ (Širanović, 2011, str. 318). „Stoga se može zaključiti da su ljudska prava, pa tako i prava djeteta, više od izraza osobnih interesa ili individualne slobodne volje, jer pojedinac nije sam na svijetu – on/ona živi u zajednici s drugim pojedincima. Kada se na ljudsku zajednicu gleda kao na mrežu pojedinačnih odgovornosti za druge, tada uživanje ljudskih prava (pa tako i prava djeteta) postaje ostvarenje društvene odgovornosti prema drugome“ (Wall, 2008, prema Širanović, 2011, str. 318). Djecu treba učiti toj odgovornosti, a učit će je tako što sudjeluju u društvenoj zajednici, točnije tako što izražavaju svoje mišljenje, osjećaju ljubav i skrb roditelja, samostalno ili zajedno s roditeljima donose odluke i propituju svoje autoritete, tražeći na taj način njihovu zaštitu i iskušavajući njihove granice (Širanović, 2011). Dakle, najbolje će se naučiti biti odgovorni ako im se dopusti živjeti, u punom smislu te riječi. „Ljudska prava djeteta uistinu jesu bezuvjetna, no zamišljena granica njihova uživanja određuje se u točki u kojoj dolazi do ugrožavanja tuđih prava. Iz tog je razloga o njima potrebno razmišljati s obzirom na odnose s drugim ljudima i moralnu odgovornost jednih prema drugima“ (Širanović, 2011, str. 318).

4. 4. Pravo na privatnost

Matijaščić Sečan (2018, str. 18) navodi kako je privatnost tijekom godina različito definirana od strane različitih autora, ali da se kao dvije najučestalije koncepcije definiranja privatnosti smatraju definicije prema kojima je privatnost: 1. 'pravo osobe da ju drugi/e ostave na miru odnosno pravo osobe da ju drugi/e ne diraju (Warren i Brandeis, 1890, prema Marwick i sur., 2010)' i 2. 'pravo osobe na kontroliranje osobnih podataka o sebi (Westin, 1967, prema Marwick i sur., 2010)'. Osim toga, ista autorica smatra da se privatnost može definirati kao polaganje prava pojedinaca ili skupina i institucija na to da svojevoljno odluče kada, kako i u kojoj će mjeri njihove osobne informacije biti dostupne drugima. U kontekstu društvene sfere, privatnost bi podrazumijevala dobrovoljno i privremeno povlačenje pojedinca iz takve sfere, bilo da je riječ o povlačenju uzrokovanom fizičkim ili psihološkim sredstvima ili da je riječ o povlačenju u intimnost unutar manje grupe ili pak osobnom povlačenju unutar velike grupe (Westin, 1967, prema Matijaščić Sečan, 2018).

Uz prethodno navedene dvije koncepcije privatnosti, Matijaščić Sečan (2018) navodi i koncepciju prema kojoj se privatnost dijeli na šest glavnih područja: "1.'pravo osobe da ju drugi/e ostave na miru odnosno pravo osobe da ju drugi/e ne diraju', 2. 'pravo osobe na ograničen pristup samoj sebi odnosno zaštitu od neželjenog pristupa drugih', 3. 'pravo osobe na tajnost odnosno prikrivanje određenih stvari od drugih', 4. 'pravo osobe na kontroliranje osobnih podataka odnosno povećanje kontrole nad informacijama o sebi', 5. 'pravo osobe na osobnost odnosno zaštitu osobnosti, individualnosti i dostojanstva' te 6. 'pravo osobe na intimnost odnosno kontrolu nad ili ograničen pristup intimnim vezama ili aspektima života'" (Solove, 2002, prema Matijaščić Senčan, 2018, str. 29). Istu koncepciju navodi i Bilan (2017), pozivajući se pritom i na definiciju koja privatnost tumači kao koncept prava osobe da bude sama i da kontrolira informacije o sebi ili pak da se samovoljno i trenutačno povuče iz društva (Marwick, Diaz i Palrey, 2010, prema Bilan, 2017). Grmuša, Tomulić i Anđelić (2018) tumače da pravo na privatnost pripada temeljnim ljudskim pravima, koja prije svega pripada zapadnim društvima, dok ga Boban (2012, prema Grmuša i sur., 2018) opisuje kao osobno ljudsko pravo koje je međunarodnopravne prirode i koje je zaštićeno građanskim pravom te na koncu kao temeljno pravo zagarantirano ustavom.

Pravo na privatnost djeteta zajamčeno je i zaštićeno brojnim međunarodnim i hrvatskim zakonskim aktima, a posebno kada je u pitanju populacija djece. Osim već spomenute

Konvencije o pravima djeteta, pravo na privatnost djeteta sastavni je dio mnogih drugih dokumenata i zakona, kao što su: Opća deklaracija o pravima čovjeka, Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, Povelja Europske unije o temeljnim pravima, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Konvencija 108 Vijeća Europe, Ustav Republike Hrvatske, Obiteljski zakon, Zakon o obveznim odnosima, Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o elektroničkim medijima, Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji, Opća uredba o zaštiti podataka, Prekršajni zakon, Zakon o sudovima za mladež, Kazneni zakon i dr. (Bilan, 2017; Matijaščić Sečan, 2018). Konvencija o pravima djeteta, kako navode Maleš i Stričević (2004) pravno je nadmoćnija, odnosno Konvencija je iznad svih drugih zakona, pravnih dokumenata i kodeksa, stoga će se u ovom radu koristiti definicija prava na privatnost djeteta kakvom je propisuje Konvencija. Pravo na privatnost djeteta u Konvenciji o pravima djeteta određena je prema članku 16. Konvencije o pravima djeteta i ističe sljedeće: „1. Niti jedno dijete ne smije biti izloženo proizvoljnom ili nezakonitom miješanju u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled. 2. Dijete ima pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog miješanja ili napada“ (Konvencija o pravima djeteta, 1989, str. 7).

4. 5. Jaz između teorije i prakse prava djeteta

Usmjeravanje pažnje na dječja prava dovodi do toga da se prvi put i modernoj povijesti djeca stavljaju u ravnopravan položaj s odraslima i omogućava im se pravo na izražavanje mišljenja te sudjelovanje u društvenom životu. "Dječja prava nisu samo prava: ona su ljudska prava – prava dana djeci kao ljudskim bićima, jednakoj drugim bićima (odraslima)" (Alanen, 2010, prema Kopić i Korajac, 2010, str. 49). Međutim, Kopić i Korajac (2010) ističu da i dalje u dokumentima o pravima djece prevladava zaštitnički odnos prema djeci pa se stječe dojam da se djeca i dalje shvaćaju kao ranjiva i nezrela, što ih stavlja u marginalan položaj. Uloga roditelja i važnost roditeljske kontrole nad djetetom i djetinjstvom naglašava se u dokumentima o pravima djece, ali se u isto vrijeme naglašava i važnost slobodnog aktiviranja djece u društvu, što dovodi do umanjivanja roditeljske kontrole. Sve to dovodi do rasprava jer, kako to navode Kopić i Korajac (2010, str. 46): „Aktualnost teme očituje se i u deklarativnosti iskaza navedenih u dokumentima o pravima djece i njihovoj proturječnosti s pravima djece u suvremenom društvu“. Uočava se paradoks u tome da se vođenje prema najboljim interesima djece, dakle temeljno načelo Konvencije o pravima djeteta, ne slaže s prioritetima koje djeca postavljaju sama sebi (Reynolds, 2006, prema Kopić i Korajac, 2011). Kopić i Korajac (2010) proveli su, stoga, sadržajnu analizu dokumenata u kojima se govori o pravima djece kako bi utvrdili kako

se dijete i djetinjstvo u takvim dokumentima tumače i kako bi napravili usporedbu sa stvarnim stanjem u društvu. Istraživanjem su osim navedenog, željeli ispitati i kakav je odnos između odraslosti i djetinjstva te prema zaštiti djece u dokumentima koji zastupaju prava djece. Analiza sadržaja obavljena je na pet dokumenata: Konvencija o pravima djece (1989.), Svjetska deklaracija o opstanku, zaštiti i razvoju djece (1990.), Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava (1996.), Svijet dostojan djece (2002.), Obiteljski zakon RH (2003.). Analizom sadržaja navedenih pet dokumenata uočeno je kako se kod tumačenja djece s jedne strane ističe pravo na autonomni izbor, odlučivanje, djelovanje, pravo na udruživanje i slobodu mišljenja djece, a s druge se pak strane ističe obveza odraslih ljudi, njihove skrbi, zaštite i odgovornosti za djecu. Kopić i Korajac (2010) smatraju da time brojni iskazi o djeci i djetinjstvu u ovim dokumentima postaju proturječni. Odnos odraslih prema djeci u ovim dokumentima pokazuje da se odrasli shvaćaju kao oni koji brinu o dobrobiti djeteta, skrbe o djetetu i kvaliteti djetinjstva.

Uloga obitelji od iznimne je važnosti, smatra se najodgovornijom za djetetov kvalitetan rast i razvoj, što je u skladu sa suvremenim tumačenjem djece i djetinjstva u kojem se kao karakteristika suvremenog djetinjstva ističe smještanje djece u obitelj u kojem roditelji odlučuju o tome hoće li imati djecu i na osnovu toga preuzeti odgovornost za njih. Dok se s jedne strane naglašava odgovornost, a time i kontrola roditelja nad djecom, s druge se strane ističe i osiguravanje slobode aktivnog sudjelovanja djece u društvu, što smanjuje razinu roditeljske kontrole. Iste autorice navode i da se u ovim dokumentima djeca u odnosu na odrasle percipiraju kompetentnima te da imaju isto pravo sudjelovanja u društvu kao i odrasli, ali ističu da težnja za ravnopravnošću ostaje kao takva izraženija na deklarativnoj razini.

Odnos odraslih i djeteta dovodi se i u vezu s roditeljskom odgovornošću, ali i odgovornosti društva za dobrobit djeteta. Uočava se manja zastupljenost iskaza o odgovornosti društva u odnosu na iskaze o odgovornosti obitelji. „Iako društvo Konvencijama nastoji zaštititi djecu, osigurati im veća prava, s druge se strane ograđuju od odgovornosti prenoseći ju na roditelje“ (Kopić i Korajac, 2010, str. 52). Autorice zaključuju da odnos prema zaštiti djece u ovim dokumentima pokazuje da se djeca shvaćaju kao nekompetentna i neravnopravna odraslima, s obzirom da je broj iskaza koji pripadaju kategoriji zaštite najzastupljeniji. Pod zaštitom se u ovim dokumentima podrazumijeva skrb o djetetu, briga o djetetovoj dobrobiti i kvalitetnom odgoju, gdje se uloga obitelji ističe kao najvažnija. Također, pod zaštitom se podrazumijeva i

ograničavanje dječje slobode i samostalno donošenje odluka o postupcima i željama. „Dakle, dok dokumenti o pravima djece zagovaraju prava djece kao kompetentnih punopravnih subjekata, postavljaju se zaštitnički prema istoj toj djeci, čime dolaze u proturječnost. Samim time iskazi o autonomiji i kompetentnosti djece u dokumentima o pravima djece ostaju na deklarativnoj razini“ (Kopić i Korajac, 2010, str. 53). Nepostojanje adekvatnih mehanizama kojima bi se sustavno sankcioniralo kršenje dječjih prava, mogući je razlog, smatraju Kopić i Korajac (2010) postojanja jaza između teorije i prakse „problematike“ dječjih prava.

5. Instagram, roditelji i privatnost djeteta

5. 1. Internet kao medij današnjice

Razvojem interneta kao novog medija komunikacija među ljudima dosegla je novu razinu. Novi mediji, točnije Internet kao novi medij promijenio je paradigmu tradicionalne komunikacije pa tako komunikacija prestaje biti u odnosu jedan prema mnogima i ide u smjeru jedan prema jednome (Zgrabljić Rotar, 2005), omogućavajući masovnu komunikaciju bez obzira na vrijeme i mjesto (Šola i Germovšek, 2017). Internet je tako kasnih devedesetih 20. stoljeća i početkom 21. stoljeća prerastao u masmedij (Krejg, 2010, prema Šola i Germovšek, 2017). „Budući da je sada postao dostupan svima, pretvorio se u medij društvene interakcije, i kao što je Gutenbergov tiskarski stroj stvorio tzv. Gutenbergerovu galaksiju, tako je novi oblik komunikacije stvorio Internet galaksiju“ (Šola i Germovšek, 2017, str. 633).

Razvoj i širenje interneta kao medija rezultirao je i razvojem alata za komunikaciju, kao što su elektronička pošta, forumi i društvene mreže. „Nekada su postojala dva klasična ekrana: televizijski i filmski. Danas smo svjedoci mnoštva ekrana koji nas prate na svakom koraku: u izlogu, na aerodromu, u autobusu, u marketingu, na mobitelu, itd. Takvo višeekransko društvo stvara prostor za »mijenjanje granica između vanjskog i unutarnjeg, ljudskog i neljudskog« , ističe G. Longo“ (Mandarić, 2012, str. 132). Bilan (2017) također ističe kako je strelovit razvoj digitalne tehnologije, smartphona i raznih aplikacija vidljiv u ljudskoj svakodnevnici i činjenici da u svakom trenutku ljudi imaju pristup internetu tijekom cijelog dana što im omogućava pristup velikom broju informacija.

Istraživanja o korištenju Interneta potvrđuju napredak i širenje interneta kao medija. Demeterffy Lančić (2010) navodi da u Hrvatskoj oko 1,3 milijuna građana koristi Internet svaki dan, a oko

200 000 građana njime se povremeno služi, što Hrvatsku statistički smješta na sredinu europske ljestvice korištenja Interneta. Nekoliko godina kasnije primjetan je porast broja korisnika Interneta pa je prema podatcima iz 2012. godine vidljivo da 63% stanovništva koristi Internet, a 58% kao glavne razloge navodi upravo društvene mreže (Šola i Germovšek, 2017). „U 2012. godini prvi je put zabilježeno veće korištenje Internetom nego računalom – što je reflektiralo porastom korištenja alternativnim uređajima poput mobitela i tzv. pametnih mobitela (engl. smartphones)“ (Eurostat, 2020, prema Buljan Flander, Selak Bagarić, Prijatelj i Čagalj Farkas, 2020, str. 277). Uporaba mobilnoga širokopojasnog pristupa internetu u Hrvatskoj u 2019. godini porasla je za 4% u odnosu na 2018. godinu (Državi zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2019, prema Buljan Flander i sur., 2020). Prema podacima Eurostata u Hrvatskoj je u 2017. godini 67% populacije u dobi od 16 do 74 godine koristilo Internet, pri tome Internet svakodnevno koristi 58% ispitanika (Paska, 2019). Među zemljama članicama EU-28 veliki je postotak (65%) korisnika interneta na mobilnim uređajima, a Hrvatska također prati trendove pa broji 51% korisnika (Paska, 2019). Internet većinom služi kao medij za dobivanje informacija i ostvarivanje komunikacija. U Hrvatskoj 91% korisnika Internet koristi za čitanje novina i časopisa, 88% za informiranje o proizvodima i uslugama, 72% za upotrebu elektroničke pošte, a 70% za pristup i korištenje društvenih mreža (Paska, 2019). Paska (2019) navodi da Hrvatska zaostaje u odnosu na prosjek EU-28, ali da digitalni kanali postaju sve integriraniji u društvenoj stvarnosti s ciljem informiranja, sudjelovanja u socijalnoj i ekonomskoj sferi te s ciljem ostvarivanja građanskih prava.

U suvremenom društvu potencijalni utjecaj medija u najvećem broju slučajeva počinje od najranije životne dobi pojedinca, s obzirom da djeca rođenjem dolaze u svijet i roditeljski dom koji je ispunjen medijima koje roditelji ili članovi obitelji koriste, u manjoj ili većoj mjeri, a djeca im se postepeno u tome pridružuju (Ilišin i sur., 2001). Svaka nova generacija djece odrasta u okolini koja je sve bogatija novim medijima i njihovim sadržajima. Samim time dolazi i do mijenjanja potencijalnog utjecaja medija na djecu (Ilišin i sur., 2001). „Mediji, osobito televizija, internet i mobitel, postali su jedan od najvažnijih čimbenika u socijalizaciji. Oni snažno utječu na društvena ponašanja, nezaobilazno su sredstvo u informiranju, formiranju, prenošenju vrjednota, stvaranju vizije svijeta i života, oblikovanju životnih stilova i identiteta. Novi mediji nametnuli su se kao nova »društvena institucija« u socijalizacijskom procesu“ (Mandarić, 2012, str. 132). Mediji imaju sposobnost manipulacije ljudi, a primjetna je manipulacija po pitanju slobode, točnije uvjeravanja ljudi/korisnika u vlastitu slobodu. Naime,

Šmakić (2017) medijsko uvjeravanje ljudi/korisnika u vlastitu slobodu smatra prvi korakom manipulacije, a koju ljudi obično i ne doživljavaju takvom. Kao primjer navodi dva tipa reklame. Prvi tip reklame nudi zavodljivo tijelo žene s ciljem prodaje određenog proizvoda i ukoliko reklama rezultira kupovinom tog proizvoda, utoliko se može reći da je ona u redu jer je zadovoljila potrebe ekonomije tržišta. Međutim, kao drugi tip reklame navodi reklame u kojima se prikazuju djeca i pritom ukazuje na postojanje dvostrukih mjerila: „Ako za potrebe određene političke kampanje iskoristimo stavove djece i to javno prikažemo, to će javno mnijenje svakako kritizirati i takav medijski sadržaj bit će uklonjen. Ali ako u reklami za igračke prikažemo djecu kako se divno igraju i time utječemo na brojne mališane da od roditelja traže te igračke, onda je to u redu. U oba slučaja radi se o manipulaciji djecom kako bi se postigao cilj, ali je li i drugi slučaj etički opravdan?“ (Šmakić, 2017, str. 1673). Autorica na ovom primjeru jasno ukazuje na postojanje dvostrukih mjerila i s razlogom se pita je li nužno formirati sustav normi koje bi osigurale slobodu, ali u isto vrijeme propituje mogućnost postojanja takvog jednog sustava u suvremenom digitalnom dobu. Šmakić (2017) smatra da je utjecaj tehnologije novih medija izravno povezan s kreiranjem nove društvene logike. Tehnologija novih medija pritom djeluje na stvaranje ideje o savršenom društvu sastavljenom od jedinstvenih pojedinaca i dovodi do tzv. emotivnog kapitalizma: „Zbog mogućnosti da sami budete autor medijskog sadržaja i da imate mogućnost stvaranja *publike* za svoj sadržaj vi ste *ušuškani* u medijski posredovanom prostoru moći i u vlastitom cyber svijetu, njegujući svoj ego koji je zahvaljujući ovom posredovanju usmjeren u pravcu poželjnog ponašanja potrošača, a koje Illouz naziva *emotivnim kapitalizmom*” (Illouz, 2007, prema Šmakić, 2017, str. 1674). Šmakić (2017) smatra da takav jedan izniman pojedinac koji je uljuljan u tehnički medijaliziran prostor u kojem vodi svoje borbe, iznosi vlastite prikaze i pritom je društveno angažiran, s jedne strane udovoljava svojem egu, a s druge strane je nemoćan izboriti se s potrebama kapitalističkog društva koje je odgovorno za izgled današnjeg svijeta. Današnji svijet autorica uspoređuje s mitom o Pandorinoj kutiji, navodeći da je riječ o svijetu koji je izašlo iz Pandorine kutije i tako postao samo još jedno od zala proizašlih iz kutije zla.

5. 2. Društvene mreže

Društvene mreže nastale su na platformi Interneta i njihova temeljna odlika je da su njihovi korisnici ujedno i oni koji proizvode sadržaj, što dovodi do višestruke komunikacije, komunikacije mnogih prema mnogima (Zgrabljić Rotar, 2005). „Ono dodatno što web nudi, a što ne postoji u tradicionalnim medijima, jesu društvene mreže. Društvene mreže omogućavaju

predstavljanje užoj ili široj javnosti proizvoda ili organizacije gotovo besplatno“ (Demeterffy Lančić, 2010, str. 160). Društvene mreže mogu se definirati kao digitalna okruženja u kojima korisnici djelomično ili potpuno stvaraju sadržaj koristeći tehnološke platforme koje omogućavaju komunikaciju s drugim korisnicima. Društvene mreže dio su sveprisutnog socijalnog digitalnog okruženja koje je utjecalo na širenje i učestalost korištenja društvenih mreža. Paska (2019) navodi da je istraživanje PEW-a pokazalo pojavu rastućeg trenda korištenja društvenih mreža na globalnoj razini, a podaci iz 2017. godine pokazuju da više od dvije trećine populacije u razvijenim zemljama koristi društvene mreže, dok je u zemljama u razvoju vidljiv porast stope korištenja.

Društvene su mreže svojim djelovanjem promijenile dosadašnji svijet i utjecale na stvaranje novog svijeta, odnosno novog društva prijatelja koji su naizgled povezani zajedničkim interesima, odnosima i navikama te dijele zajedničke stavove prema određenim tvrtkama, organizacijama, proizvodima ili onome što konzumiraju i sl. Novi virtualni svijet na društvenim mrežama uvjetuje i stvaranje novih metoda odnosa s javnošću. „Naime samim sudjelovanjem organizacije na nekoj od društvenih mreža poput Facebooka, MySpacea, YouTubea i dr. praktičari odnosa s javnošću upoznati su s korisnicima, njihovim navikama i željama. Tako se i sam proizvod mora pretvoriti u virtualnu 'osobu' koja će redovito osvježavati svoj profil i odgovarati na komentare. Istodobno svaka organizacija, odnosno njezin odjel odnosa s javnošću mora biti svjestan da rastom broja posjetitelja raste količina vremena potrebna za održavanje profila na društvenim mrežama.“ (Demeterffy Lančić, 2010, str. 162). Sve ovo dovodi do promjene djelatnosti odnosa s javnošću jer se cijela ta djelatnost, uključujući posebice marketing i oglašavanje, prenosi u svijet društvenih mreža i polako postaje konstitutivnim elementom društvenih mreža. U modernom društvu pojedinac je neprestano povezan sa svojim mobilnim uređajem, odnosno sa svojim socijalnim kontaktima zahvaljujući upravo mobilnom uređaju (Turkle, 2011, prema Paska, 2019). Primjetna je, dakle stalna povezanost, a posebice među mlađom populacijom koja odrasta u takvom okruženju (Paska, 2019).

5. 3. Društvena mreža Instagram

Kevin Systrom i Mike Krieger u listopadu 2010. godine osnovali su društvenu mrežu Instagram i u samo dva mjeseca postigli su milijun korisnika. Instagram je u travnju 2012. godine otkupio Facebook i danas je u njegovom vlasništvu (Khalid, Jayasainan i Hassim, 2018). Partnerstvo s društvenom mrežom Facebook omogućuje korisnicima društvene mreže Instagram istodobno

dijeljenje fotografija na dvije platforme, što utječe i na povećanje dijeljenja (Serafinelli, 2017). Instagram je mobilna aplikacija i namijenjena je za korištenje na android uređajima, što pridonosi njezinoj popularizaciji u društvu. Korisnici imaju mogućnost dijeljena u svakome trenutku ako uz sebe imaju svoj mobilni uređaj s instaliranom Instagram aplikacijom (Serafinelli, 2017).

U osnovi funkcioniranja Instagrama jest vizualni element, a aktivnosti korisnika usmjerene su na fotografije (Khalid i sur., 2018). Baker i Walsh (2018) također ističu vizualni element Instagrama, navodeći da se Instagram kao aplikacija temelji na objavama fotografija, odnosno postova koji su organizirani redoslijedno. Objavljivanje postova, odnosno fotografija omogućava korisnicima pohranjivanje određenih trenutaka u obliku vizualne fotografije pohranjene na korisničkom profilu Instagram aplikacije. Naziv *instagram,* odnosno prefik *insta* podrazumijeva da se objave stvaraju i dijele u stvarnom vremenu/ trenutno. No, Serafinelli (2017) smatra da u praksi korisnici ne slijede ovakav princip dijeljenja te da se planiranje dijeljenja fotografija uzdiglo iznad prvotnog načela neposrednosti Instagrama i dijeljenja u trenutku. Specifičnost ove aplikacije jest i postojanje mogućnosti uređivanja fotografija, odnosno dostupnost filtera i efekata (Baker i Walsh, 2018), što mnoge privlači.

Korisnici imaju vlastiti profil na kojem objavljuju fotografije i dijele ih s drugim korisnicima. Korisnik Instagrama može imati zatvoren ili javni profil pa korisnik zatvorenog profila svoje fotografije dijeli među odabranim korisnicima, dok korisnik javnog profila svoje fotografije dijeli sa svim korisnicima Instagrama. Svaka objavljena fotografija pruža korisnicima mogućnost komentiranja ili označavanja oznake u obliku srca koja podrazumijeva da se osobi ta fotografija sviđa. Mogućnost komentiranja, kao i pisanja opisa ispod fotografije čine tekstualni element Instagrama (Paska, 2019). Tekstualni okvir čini i uporaba *hashtagova* kojima se korisnike potiče da svoj identitet predstave riječima kako bi svoju objavu učinili vidljivijom (Baker i Walsh, 2018). Hashtag se može definirati kao ključna riječ, rečenica ili kratica koja sadrži prefiks hash (#) (Willers i Schmidt, 2017). Tekstualni dio čini još i opis profila u kojem vlasnik profila može ostaviti informacije o sebi i na taj se način u kratkim crtama predstaviti.

Specifičnost Instagrama vidljiva je u tome što je riječ o asimetričnoj društvenoj mreži, naime dva korisnika ne moraju pratiti istodobno jedan drugoga (Hu, Manikonda i Kambhampati, 2014). Korisnik koji prati drugog korisnika smatra se njegovim pratiteljem, a osoba koja ima

veći broj pratitelja i pritom ostvaruje utjecaj na druge korisnike naziva se influencerom (Paska, 2019). Osim što influenceri ostvaruju utjecaj na druge korisnike, oni imaju moć utjecati na društvene trendove ostvarujući komunikaciju s velikim brojem korisnika, što im donosi i novčanu korist. Paska (2019) navodi da se influenceri mogu smatrati profesijom jer osoba zarađuje objavljujući sadržaj na svom profilu i postaje komunikacijski kanal za reklamiranje proizvoda. Asimetričnost Instagrama vidljiva je posebno kod influencera jer oni ne uzvraćaju praćenje drugim korisnicima, već veći broj korisnika prati njih. Od samih početaka, Instagram je postao jako popularan mediji među širom masom pa Fauziah (2018) navodi da se među korisnicima Instagrama može naići na širok spektar ljudskih profila, od običnih ljudi, umjetnika do poznatih i javnih ličnosti te osoba iz političkog svijeta.

Porast broja korisnika Serafinelli (2018) povezuje prvenstveno s činjenicom da je Instagram dostupan kao mobilna aplikacija, što u današnjoj užurbanoj svakodnevnici ljudima daje mogućnost lakog i brzog korištenja. Vizualni element, odnosno privlačne fotografije visokih rezolucija i pozitivni osvrti ispod fotografija privlače korisnike i stvaraju im osjećaj zadovoljstva, čime se povećava i unutarnja motivacija, smatra Serafinelli (2017). Osim unutarnje motivacije, ista autorica vidi i vanjsku motiviranost za korištenjem. Pod vanjskom motivacijom vidi stjecanje većeg broja istomišljenika, tj. pratitelja, što može utjecati i na materijalnu dobit, ako se u obzir uzme fenomen influencera kao nove profesije, o čemu govori Paska (2019). Razloge korištenja Instagrama ispitali su Whiting i Williams (2013) u istraživanju nad 25 ispitanika koji posjeduju profil na društvenoj mreži Instagram i pripadaju populaciji odraslih ljudi u rasponu godina od 18 do 56. Razlozi se mogu identificirati kao: potreba za socijalnom interakcijom, traženje i razmjena informacija, ispunjavanje slobodnog vremena, zabava i razonoda, nadzor drugih. Baker i Walsh (2018) smatraju da Instagram doprinosi i samopromociji pojedinca.

5. 4. Roditelji na Instagramu

„Pored djece, koja sama objavljuju svoje fotografije na društvenim mrežama, i roditelji često objavljuju fotografije svoje djece na profilima društvenih mreža“ (Bilan, 2017, str. 1755). Roditelji tim postupcima krše pravo djeteta na zaštitu privatnosti, a jedno od temeljenih djetetovih prava je pravo djeteta na privatnost, što je i jedno od prava kojeg propisuje Konvencija o pravima djeteta. Šola i Germovšek (2017) ističu kako je novinarska struka po pitanju objavljivanja djece u medijima jasno definirana Etičkim kodeksom, a s druge strane nitko ne regulira što objavljuju roditelji. Smatraju da su dječja prava pa tako i pravo na

privatnost regulirana zakonima, ali da se nedovoljno regulira ponašanje roditelja i ono što oni objavljuju o svojoj djeci u medijima. Zakonima se podrazumijeva i pretpostavlja da roditelj štiti svoje dijete i radi ono što je u najboljem interesu djeteta, ali „o eventualnim posljedicama neodgovornog dijeljenja fotografija mnogi ne razmišljaju“ (Šola i Germovšek, 2017, str. 633). Jelavić (2009, prema Grmuša i sur., 2018) upozorava na rizik sekundarne viktimizacije prilikom neprimjerenog izlaganja djeteta novim medijima te ovdje ističe važnost odgovornosti roditelja koji i sami nerijetko budu oni koji potiču viktimizaciju, inicirajući objave o vlastitoj djeci bez njihovog odobrenja.

Identitet djeteta može se otkriti na izravan ili posredan način, počevši s objavom fotografije pa sve do otkrivanja djetetovih podataka poput inicijala, mjesta stanovanja ili detalja iz života. Gabelica Šupljika (2009, prema Grmuša i sur., 2018) smatra da bi se takvo ponašanje moglo okarakterizirati kao nepromišljeno i neodgovorno ponašanje koje je često rezultat i nedovoljne upućenosti u posljedice takvog ponašanja, s obzirom da objavom sadržaja materijali postaju javno dostupni i kontrola nad njihovim daljnjim dijeljenjem se gubi. Naime, roditeljsko dijeljenje sadržaja obično je vezano uz želju za dijeljenjem određenih životnih trenutaka zabilježenih fotografijom s prijateljima ili rodbinom, stoga je obično riječ o dobroj namjeri roditelja i nerazmišljanju o negativnim aspektima dijeljenja od strane drugih korisnika (Šola i Grmovšek, 2017). Sve to za dijete kao aktera objave može dugoročno imati različite i dalekosežne posljedice. Bilan (2017) ističe da izlaganje osobnih podataka na društvenim mrežama dovodi do toga da se briga oko privatnosti manje fokusira na privatnost korisnika, a više na tajnost, pristup ili buduće rizike koje javno eksponiranje života može uzrokovati, pritom kao rizike navodi rizik za zlouporabu: obrazovne institucije, zaposlenje, pedofile i dječju pornografiju. Šola i Germovšek (2017) u kontekstu moralno ispravnog djelovanja, koje se prema utilitarističkom pristupu često objašnjava pod idejom da će za posljedicu imati više dobra nego zla, pitaju se što je s objavljivanjem dječjih fotografija i kakve će posljedice za roditelje i djecu biti.

U stranoj literaturi o problematici ugrožavanja privatnosti djeteta objavljivanjem djetetovih fotografija i osobnih podataka od strane roditelja govori se u okviru pojma *sharenting* ili *oversharenting*. Steven Leckart, novinar Wall Street Journala, u svibnju 2012. godine prvi je upotrijebio engleski termin *oversharenting* koji je kombinacija engleskih pojmova *oversharing* i *parenting* kako bi njime označio sve više prisutan i popularan trend roditeljskog dijeljenja

fotografija djece na društvenim mrežama (Marasli i sur., 2016, prema Matijaščić Senčan, 2018). Kraća verzija pojma *oversharenting* jest pojam *sharenting* koji je u literaturi koja raspravlja o ovoj problematici češće zastupljen. Sharenting je tvorenica pojmova sharing i parenting, dakle dijeljenje i roditeljstvo spojeno u jedan pojam daju pojam roditeljskog dijeljenja u digitalnom svijetu, a pod dijeljenjem se podrazumijeva učestalo objavljivanje djetetovih fotografija i osobnih informacija te roditeljskih iskustava (Jorge, Maropo i Coelho Lia Novello, 2021). Brosch (2016) za definiranje ovog pojma koristi definiciju Collinsovog rječnika pa navodi da se pod pojmom *sharenting* podrazumijeva praksa roditelja da redovito koriste društvene mreže za dijeljenje mnogih detalja o svojoj djeci. Ovim pojmom pažnja se želi skrenuti na etičnost i pitanje povrede dječjih prava, a posebice prava na privatnost pa se u pitanje dovodi prekomjerno dijeljenje djetetova života u digitalnoj sferi od strane roditelja, a sharenting se prepoznaje kao rastući trend. Brosch (2016) navodi da je čak 80% roditelja djece u dobi od 0 do 4 godine u istraživanju koje je provedeno 2014. godine izjavilo da objavljuje podatke o djeci na svojim društvenim mrežama. Roditelji u digitalnoj sferi dijele veliku količinu sadržaja prateći skoro svaki trenutak u životu svoga djeteta, počevši od samog začeća, rođenja, prvih koraka djeteta pa sve do polaska u školu i tinejdžerskog doba. Objave na društvenim mrežama imaju svojevrstan kronološki slijed (Brosch, 2016). Podaci koje roditelji dijele o djeci mogu se svrstati u podatke s kojima mogu osramotiti svoju djecu i koji se smatraju neprimjerenima te podatke s kojima otkrivaju osobne podatke i informacije o djeci. Privatni podaci uključuju djetetovo ime, datum rođenja, video zapis, prikaz dokumenata (primjerice diploma iz vrtića ili škole) (Brosch, 2016). Ista autorica navodi da istraživanja pokazuju da majke objavljuju podatke o svojoj djeci češće i više nego očevi te da preferiraju objavljivanje fotografija jer im omogućavaju brzu i jednostavnu komunikaciju na društvenim mrežama, što potvrđuje i istraživanje Jorge i suradnica (2021). Brosch (2016) je u svom istraživanju među roditeljima koji na društvenoj mreži Facebook objavljuju podatke i fotografije svoje djece navela da najveći broj roditelja otkriva ime i datum rođenja djeteta, a zatim da veliki postotak roditelja (48.2%) dokumentira djetetov život kroz fotografije, bilježeći tako djetetov razvoj iz mjeseca u mjesec. Manji broj roditelja dijeli fotografije djece iz bolnice, dok nekih 10% roditelja dijeli proces svoje trudnoće i fotografije s ultrazvuka. Roditelji najmanje dijele fotografije koje su fotografirali profesionalni fotografi. S obzirom na vrstu fotografija, roditelji, tvrdi Brosch (2016) najčešće (95.6%) objavljuju fotografije kojima prikazuju svoj svakodnevni dan, izlazak u prirodu ili odlazak na praznike te fotografije sa specijalnih događaja kao što su krštenje, blagdani i razne zabave. Odmah potom, čak 67.3% roditelja objavljuje fotografije koje se mogu okarakterizirati kao one

koje mogu osramotiti dijete ili kao neprikladne jer prikazuju dijete u potpunosti ili djelomično bez odjeće. Uz ovakve fotografije svako drugi roditelj objavljuje i slike djeteta poslije ili za vrijeme jela, fotografije na kojima dijete radi grimase, plače ili spava u neobičnoj poziciji. U prosjeku djeca stječu digitalni identitet već sa šest mjeseci ili čak i prije jer roditelji često stavljaju snimke s ultrazvuka i tako javno šire vijest o trudnoći (Jorge i sur., 2021; Leaver, 2020). Fotografije ili snimke ultrazvuka često sadrže i podrobnije informacije, kao što su puno ime majke, naziv bolnice ili ustanove, majčin datum rođenja, očekivani datum rođenja djeteta, itd (Leaver, 2020). Leaver i Highfield (2018, prema Leaver, 2020) u istraživanju vezanom uz objave ultrazvučnih snimaka, navode da 34% fotografija sadrže detaljnije informacije o djetetu i/ili majci. Istraživanje kojeg su 2018. godine proveli Wegner i Gasche (2018) među roditeljima korisnicima društvenih mreža Facebook i/ili Instagram u Njemačkoj pokazalo je da veći postotak ispitanika, njih 60% nije nikad podijelilo fotografiju svoga djeteta, a 26% ispitanika čini to manje od jednom mjesečno. Ispitanici, u ovom slučaju majke, pokazale su izraženu brigu oko djetetovog prava na privatnost i izrazile su potrebu za uključivanjem svoga djeteta u donošenje odluke o uključivanju u digitalni svijet. Ovo istraživanje ukazalo je i na roditeljsku svijest o djetetovim pravima, a posebice o pravu na privatnost.

Uz tematiku sharentinga navode se često i različiti razlozi roditeljskog dijeljenja. Jorge i sur., (2021) navode da roditelji, a posebice majke, dijele sadržaj jer na taj način ostvaruju komunikaciju s drugim roditeljima, što im pomaže u izgradnji roditeljskog identiteta. Roditelji međusobno pružaju podršku, razmjenjuju informacije, ali i održavaju odnose s prijateljima i rodbinom. Neki roditelji navode da dijeljenjem dječjih fotografija na društvenim mrežama stvaraju uspomene. Majke s drugim majkama dijele informacije o specifičnim temama koje okupiraju mlade majke, kao što su dojenje, trudnoća, postporođajna depresija i sl. (Jorge i sur., 2021). Slične razloge dijeljenja sadržaja navode i Wagner i Gasche (2018) koji su istraživanje provodili među njemačkim roditeljima gdje se kao glavni razlozi dijeljenja sadržaja navode povezanost s drugima na društvenoj mreži, dobivanje društvene potvrde ili afirmacije roditeljstva te dobivanje socijalne podrške. Roditelji dijeljenjem zadovoljavaju, dakle, i svoje osobne potrebe. U Njemačkoj je vidljivo učestalo dijeljenje dječjih fotografija među populacijom žena koje su prvi put postale majke. Uočeno je da obično dijele fotografije do djetetovog drugog rođendana te da paze prilikom dijeljena jer većinom dijele slike na kojima su djeca slatka i smiješna, a izbjegavaju one fotografije na kojima su djeca gola i fotografije kojima bi mogle osramotiti dijete. (Wagner i Gache, 2018). Dijeljenje fotografija djece na društvenim mrežama nekim je majkama omogućio dodatan izvor prihoda. Roditelji, a posebno

majke ostvaruju suradnje s raznim brendovima i promoviraju digitalne marke koje su povezane s roditeljstvom/djecom i tako ostvaruju određeni prihod. Abidin (2015, prema Jorge i sur., 2012) ovu pojavnost tumači kao rezultat komercijalizacije digitalnog okruženja i ističe kako je privatnost djece čije majke ostvaruju dobit preko društvenih mreža, objavljujući u te svrhe i fotografije svoje djece, više ugrožena te da takva djeca postaju *micro-microcelebrities* (Abidin, 2015, prema Jorge i sur., 2012). S obzirom da djeca doprinose ostvarenju prihoda, Abidin (2015, prema Jorge i sur., 2012) dovodi u pitanje i zakonitost dječjeg rada i odrastanje u komercijalnom svijetu. Sve ovo, otvara jednu jako veliku i novu tematiku, ali i problematiku.

Roditelji uglavnom ne traže odobrenje djeteta za dijeljenje sadržaja, bez obzira radi li se o pozitivnim ili negativnim detaljima iz djetetova života (Matijaščić Sečan, 2018). Problem se javlja kada roditelji dijele sadržaj koji za dijete kasnije može biti izvor sramoćenja ili kada dijele previše osobnih informacija, što potencijalno, a i dugoročno, može utjecati na djetetovu privatnost. Nešto što je trenutno roditeljima prikladno za objaviti, u budućnosti može biti neprimjereno i utjecati na sramoćenje djeteta u adolescentskoj dobi, a može imati utjecaja i na odraslu dob i zaposlenje (Brosch, 2016). „Roditelji dijele radost(i) i izazov(e) roditeljstva javnim dokumentiranjem života djece što će reći da, prije negoli su (i) prohodala, djeca (već) imaju objavljeno mnoštvo osobnih podataka, informacija o sebi i vlastitih fotografija, dakle, stvoren 'digitalan otisak', ali bez njihove privole i ne kakav su ona htjela već kakvim su ga stvorili njihovi roditelji, a što može dovesti do 'digitalnih otmica', ismijavanja djece od strane osoba koje su imale pristup objavljenom sadržaju i sl“ (Brosch, 2016, prema Matijaščić Sečan, 2018, str. 29). Digitalna otmica događa se kada pojedinci s profila roditelja uzimaju djetetove podatke ili fotografije i zloupotrebljavaju ih, bilo na način da se izruguju s njima ili da im mijenjaju identitet. Čest je problem i da se digitalni otmičari ismijavaju nad fotografijama djece s poteškoćama. Sharenting kod djece može izazvati probleme vezane uz pitanje vlastitog identiteta i pitanje privatnosti, a suočavanje s negativnim komentarima kod djeteta može utjecati na promjenu vlastitog viđenja, a time i na razinu samopoštovanja i samopouzdanja (Matijaščić Sečan, 2018). Otkrivanje privatnosti djeteta može se dovesti u vezu s rizikom od zlostavljanja ili uznemiravanja (Matijaščić Senčan, 2018).

Sadržaj kojeg pojedinac jednom podijeli na internetu može biti podijeljen od strane drugih korisnika, što otežava kontrolu pojedinca nad vlastitim sadržajem, a što je posebno primjetno kada se javi potreba za brisanjem problematičnog sadržaja (Swinfen Green, 2016, prema Matijaščić Sečan, 2018). „Činjenica jest da nešto jednom objavljeno na Internetu može (p)ostati objavljeno na duže vremensko razdoblje utječući pri tome na osobu ne samo za djetinjstva već

(i) za cijelog života“ (Steinberg, 2017, prema Matijaščić Sečan, 2018, str. 29). Prema izvješću Parents, Privacy i Technolog Use iz 2015. godine među roditeljima koji posjeduju profil na nekoj društvenoj mreži uočeno je da poneka djeca traže od svojih roditelja da uklone određene podatke/fotografije koje su o njima podijelili. Statistički gledano, jedan od deset roditelja dobio je ovakav zahtjev od svog djeteta (Brosch, 2015). Wagner i Gasche (2018) u svom radu navode da jedno od deset djece zatraži od roditelja brisanje fotografija za koje smatraju da im ne idu u korist, već da ih javno sramote te kao primjer navode slučaj gdje je trinaestogodišnjak tužio svoje roditelje zato što su na svojim društvenim mrežama objavili fotografiju njega kao bebe koja ga, prema njegovom mišljenju sramoti u javnosti. Važnost djetetovog odobrenja pokazuju i odgovori ispitane djece u istraživanju među švedskom djecom u dobi od 4 do 15 godina (Sarkadi, Dahlberg i Fängström, 2020). Generalno gledajući djeca su imala negativan stav prema sharentingu i izrazila su pozitivan stav prema roditeljskom traženju dozvole od djeteta za objavljivanje djetetove fotografije i prema slanju fotografija rodbini. Zanimljivo je što su djeca u dobi od 4 do 6 godina pokazala najznačajnije neslaganje s objavljivanje fotografija bez djetetove dozvole u odnosu na ostale ispitanike (Sarkadi i sur., 2020). „Bebe i mala djeca (0-14 godina) ne mogu donositi odluke jer nemaju potrebne informacije za balansiranje prednosti i nedostataka (ne znaju da njihove fotografije neće nikad u potpunosti nestati s interneta, itd.). Od 14. godine, dijete se mora pitati i roditelji moraju uzeti o obzir njegova/njezina odluku“ (Wagner i Gasche, 2018, str. 979). Dobna granica u Njemačkoj je 14 godina, što je u skladu s Općom uredbom o zaštiti osobnih podataka (GDPR uredba) i uputom da se djecu u digitalni svijet može početi uključivati u razdoblju od njihove 13 do 16 godine, uzimajući u obzir njihove razvojne sposobnosti (Grmuša i sur., 2018). Neslaganje i negativan stav spram dijeljenja podataka i fotografija na društvenim mrežama roditelja pokazuje i velik broj ispitanih adolescenata (Verswijvel i sur., 2019, prema Leaver, 2020).

S obzirom na problematiku sharentinga među istraživačima i primjetno neslaganje djece, roditeljima se sugeriraju određene strategije kako bi se pojavnost sharentinga smanjila. Autenrieth (2018, prema Jorge i sur., 2021) predlaže roditeljima da smanje broj objava koje se odnose na djecu, izbjegavaju objave sadržaja koji mogu izazvati različite reakcije, smanje ili ograniče broj ljudi na svom profilu, dijele unutar manje grupe ljudi s istim interesima. Nadalje se ističe da roditelji podupiru anti-sharenting kada paze na privatnost i identitet svoje djece prikazujući fotografije kojima ne otkrivaju njihova bitna obilježja (izgled, tijelo, ekspresiju). Wagner i Gasche (2018) kao strategije za smanjenje navode: skrivanje informacija o djeci, izbjegavanje pretjeranog dijeljenja, uzimanje u obzir dobi djeteta kao potencijalne strategije

(objavljivati tek kad je dijete s tim suglasno ili prikriti bitna obilježja djeteta u mlađoj dobi), prikriti identitet i bitna obilježja djeteta (izgled, ekspresiju), uzeti u obzir prikladnost kao kriterij prilikom objavljivanja (ne sramotiti djecu). „Roditelji koji objavljuju, osobne podatke, informacije (o) i fotografije svojeg maloljetnog djeteta, trebali bi se, prije samog čina objave, zapitati, bi li njima bilo drago da netko objavljuje njihove fotografije bez njihove privole, ma kako dobro/loše izgledali na njima, jednako kao i osobne podatke i informacije o njima, (i) bi li im bilo drago da netko 'skuplja bodove' objavom njihovih osobnih podataka i fotografija umjesto da poštuje njihovu privatnost i da 'popularnost' stječe/stekne (nekim) svojim osobnim postignućima, kreativnošću, vlastitim radom i sl“ (Matijaščić Senčan, 2018, str. 52). Stoga, ista autorica, s ciljem da se dječje pravo na privatnost zaštiti, uočava potrebu za edukacijom i informiranjem: „Bilo kako bilo, potrebno je sustavno i kontinuirano obavješćivanje svekolike javnosti o pravu djece na privatnost kao i o opasnosti(ma) (od) objavljivanja osobnih podataka, informacija (o) i fotografija maloljetne djece i mogućim posljedicama sharentinga (eng.) (a) u svrhu zaštite privatnosti, sigurnosti i zdravlja maloljetne djece“ (Matijaščić Senčan, 2018, str. 52).

6. Istraživanje slike djeteta rane i predškolske dobi na Instagram profilima roditelja

6. 1. Problem i cilj istraživanja

Ovom analizom sadržaja željelo se ispitati korištenje Instagrama kod roditelja u Hrvatskoj i učestalost njihovog objavljivanja sadržaja na kojima je/su vlastito dijete i/ili vlastita djeca rane i predškolske dobi na njihovim Instagram profilima.

Cilj istraživanja bio je utvrditi roditeljsko poštivanje i zaštitu djetetovog prava na privatnost na roditeljskim Instagram profilima.

U skladu s prethodno navedenim ciljem istraživanja u radu su postavljena tri istraživačka pitanja:

- Koriste li roditelji Instagram profile za prikaz fotografija i video zapisa svoje djece?
- Poštuju li roditelji na svojim Instagram profilima djetetovo pravo na privatnost?
- Procjenjuju li roditelji sliku djeteta u skladu sa suvremenim shvaćanjima slike djeteta?

6. 2. Metode istraživanja

U ovom istraživanju koristila se kvantitativna i kvalitativna metoda analize sadržaja. Kvantitativna ili frekvencijska analiza služi za utvrđivanje nazočnosti i karakteristika nekog sadržaja kako bi se iskazala njegova frekvencija i obujam (Tkalac Verčić, Sinčić Ćorić i Pološki Vokić, 2010). Činjenični podatci prikazuju se brojčano, u obliku postotka ili prirodnog broja kako bi se izrazila učestalost nekog sadržaja (Berelson, 1952, prema Bengtsson, 2016). Kvantitativnom analizom želi se doći do odgovora na pitanja: „Što?“, „Kako?“ i „Koliko?“ (Tkalac Verčić i sur., 2010). Kvalitativna ili nefrekvencijska analiza podrazumijeva analiziranje obilježja pojedinog sadržaja kako bi se dobili odgovori na pitanja „Što?“ i „Kako?“ (Tkalac Verčić i sur., 2010). Podatci su u kvalitativnoj analizi prikazani riječima i temama koje omogućavaju interpretaciju rezultata (Berelson, 1952, prema Bengtsson, 2016). Kvantitativna analiza omogućava sustavno i objektivno prikupljanje podataka, dok se kvalitativna analiza temelji više ili manje na subjektivnoj procjeni sadržaja (Lamza Posavec, 2011). Za što bolji rezultat dobro je koristiti oba pristupa analizi sadržaja (Tkalac Verčić i sur. 2010).

Analiza sadržaja predstavlja nenametljivu istraživačku tehniku kojom se na objektivan i sustavan način kvantitativno i/ili kvalitativno opisuje neki sadržaj (Berelson, 1952, prema Milas, 2005). Analiza sadržaja ne provodi se u stvarnom okruženju pa se često naziva i *desk*

metodom (Lamza Posavec, 2011). Omogućava donošenje ponovljivih i valjanih zaključaka te predstavlja više od pukog brojanja jer joj je cilj povezivanje rezultata i konteksta u kojem su rezultati nastali (Krippendorff, 2004, prema Bengtsson, 2016). Jedinstvena je metoda jer ima i kvantitativnu i kvalitativnu metodologiju pa se može koristiti i na induktivan i deduktivan način (Berelson, 1952, prema Bengtsson, 2016).

Cilj ovog rada je utvrditi roditeljsku odgovornost u zaštiti djetetovih prava na privatnost pri objavljivanju sadržaja na kojima su prikazana njihova djeca, stoga će se dobiveni kvantitativni rezultati ovog istraživanja koristiti za kvalitativnu analizu kojom se na temelju korištene literature želi interpretirati roditeljska odgovornost i shvaćanje slike djeteta roditelja čiji su Instagram profili analizirani.

6. 3. Uzorak

Kao izvor analize sadržaja koristili su se Instagram profili u vlasništvu roditelja. Ukupno je analizirano deset javnih Instagram profila čiji su vlasnici roditelji. Ime profila sugerira da je riječ o roditeljskom profilu, a kratak uvid prije same analize pokazao je da je riječ o profilima koji se dotiču tematike roditeljstva. Također, u opisu profila svih deset roditelja opisuje sebe kao roditelja, što dodatno pojašnjava namjenu njihova Instagram profila. S obzirom da se Instagram kao društvena mreža temelji na objavama fotografija, ali u novije vrijeme, s novim ažuriranjem aplikacije, i na kratkim videima, kao jedinica analize uzeta je objava roditelja, u razdoblju od godine dana, od srpnja 2020. godine do srpnja 2021. godine. Pod objavom se podrazumijeva svaka objava roditelja kojom se otkriva djetetov identitet, bilo da je riječ o fotografiji ili video zapisu.

Kod odabira roditeljskih Instagram profila pažnja je usmjerena na određene kategorije, kao što su: postavke privatnosti profila, vrsta profila i broj pratitelja. Sukladno ovim kategorijama u obzir su uzeti javni roditeljski profili s brojem pratitelja koji iznosi više od 5 000 pratitelja. Analizirano je deset profila, koji uključuju jedan profil u vlasništvu oca, osam profila u vlasništvu majki te jedan profil u vlasništvu majke i oca. S obzirom da se rad usmjerava na pravo privatnosti, u svrhu zaštite privatnosti roditelja i djece koja su obuhvaćena ovom analizom u nastavku rada neće se navoditi imena roditelja ili imena roditeljskih profila, već će se koristiti oznaka roditelj i broj od jedan do deset.

6. 4. Analitička matrica

Cilj istraživanja usmjerio se na zastupljenost objava koje se odnose na prikazivanje djetetova identiteta te na pitanje poštivanja djetetovog prava na privatnosti, stoga se kvantitativno željelo istražiti kolika je zastupljenost objava, dakle fotografija i video zapisa, kojima se otkriva identitet djece u odnosu na ukupan broj objava u razdoblju od srpnja 2020. do srpnja 2021. godine. U skladu s korištenom literaturom pod objavama kojima se otkriva djetetov identitet analizirane su objave u kojima se prikazuju djeca, predmeti kojima se daju privatne informacije o djeci te fotografije kojima se prikazuje razdoblje trudnoće, čime se djetetu prije njegova rođenja stvara identitet na Instagram profilu (Jorge i sur., 2021; Leaver, 2020; Brosch, 2016). Kako bi se utvrdilo poštivanje privatnosti djeteta na fotografijama i/ili video zapisima koji prikazuju djecu u obzir se uzelo u kojoj je mjeri djetetov identitet otkriven pa se promatrala potpuna i djelomična otkrivenost profila te sakrivenost djetetova profila (Grmuša i sur., 2018). Fotografije na kojima se prikazuju djeca detaljnije su se analizirale kako bi se utvrdilo kako roditelji prikazuju djecu. Vodeći se parametrima koje u svom radu ističe Brosch (2016), u ovom dijelu analize kvantitativno se želio izraziti način prikaza djeteta, odnosno stupanj odjevenosti djeteta i trenutak obuhvaćen fotografijom. Analizirana su tri stupnja odjevenosti prema kojima se dijete prikazuje odjeveno, neodjeveno ili nago te djelomično odjeveno ili djelomično nago (pelena ili donji dio kupaćeg kostima). Trenutak obuhvaćen fotografijom analiziran je tako što se analiziralo prikazuju li se fotografijom trenutci u kojima su djeca nasmiješena i uredna (namještene fotografije) ili trenutci u kojima se djeca prikazuju uplakana, zaprljana ili s grimasom (nenamještene fotografije).

6. 5. Postupak analize i obrade rezultata

Obrada rezultata napravljena je za pojedinačni profil posebno dok se nakon toga pristupilo obradi ukupnih rezultata. Rezultati u ovom radu bit će izraženi u broju učestalosti pojavljivanja obilježja/kategorije i u postotku broja neke kategorije u odnosu na ukupan broj promatranih obilježja u toj kategoriji. Pojedino analizirano obilježe moglo je istovremeno biti svrstano u nekoliko klasifikacijskih kategorija unutar kriterija, stoga kategorije nemaju ukupan broj koji odgovara analiziranim objavama. Uzimajući u obzir neke elemente neverbalne komunikacije uočljive preko fotografije (npr. izraz lica, geste, govor tijela) pojedine fotografije okarakterizirane su kao one koje prikazuje namještene ili nenamještene trenutke, što u stvarnosti ne mora odgovarati istini. Analizom sadržaja ne može se doći do podataka o tome

jesu li roditelji zatražili dozvolu svoje djece za objavljivanjem sadržaja o njima na roditeljskim Instagram profilima pa se s obzirom na dob djeteta pretpostavilo da djeca nisu pitana. U obradi rezultata i interpretaciji dobivenih brojčanih podataka uočljivo je ograničenje analize sadržaja kao metode koja se ne provodi u stvarnom okruženju pa daje kvalitativne podatke temeljene na subjektivnoj interpretaciji kvantitativnih podataka i korištene literature.

6. 6. Rezultati i rasprava

Analizom Instagram profila dobiveni su brojčani podatci za svakog roditelja koji se nalaze u Tablici 1. Drugi stupac u tablici prikazuje ukupan broj objava za svakog roditelja u razdoblju od srpnja 2020. do srpnja 2021. godine. Ukupan broj objava za svaki roditeljski Instagram profil raščlanjen je na ukupan broj fotografija i ukupan broj video zapisa. Od ukupnog broja fotografija i video zapisa u promatranom razdoblju u tablici se nalaze i brojčani podatci koji prikazuju koliko se video zapisa odnosi na ona u kojima se prikazuju djeca te koliko se fotografija odnosi na one kojima se prikazuju djeca, koliko na fotografije kojima se prikazuju predmeti kojima se otkrivaju privatne informacije o djeci te koliko na fotografije s kojima se prikazuje razdoblje trudnoće. Fotografije kojima se prikazuju predmeti kod analiziranih Instagram profila odnose se na personalizirane predmete koji otkrivaju djetetovo ime i/ili prezime, potom na one koji otkrivaju podatke s rođenja (datum, vrijeme, djetetova težina i dužina), broj godina djeteta/djece te na one kojima se prikazuju djetetove diplome ili ustanove u kojima pohađa tečajeve stranih jezika. Fotografije kojima se prikazuje razdoblje trudnoće obuhvaćaju fotografije majki u određenom tjednu trudnoće te ultrazvučne snimke djeteta. Fotografija ultrazvučnih snimaka ima jako malo u odnosu na fotografije koje prikazuju tijek trudnoće prema tjednima, s obzirom da je samo jedan roditelj objavio jednu ultrazvučnu snimku. Također, u odnosu na ukupan broj objava roditelja u razdoblju od godine dana roditelji su u znatno manjem broju objavljivali fotografije tijeka trudnoće i fotografije predmeta kojima se otkriva djetetov identitet. Pet od deset roditelja u analiziranom razdoblju nije nikad stavilo fotografiju tijeka trudnoće, dok samo jedan roditelj nije nikad stavio fotografiju predmeta kojim bi otkrio podatke o svome djetetu. Ukupan broj fotografija koje prikazuju tijek trudnoće iznosi 75 fotografija, a ista je brojka za ukupan broj fotografija predmeta kojima se otkrivaju podatci o djetetu. U odnosu na ukupan broj objava u analiziranom razdoblju (2029 objava) postotak roditeljskog objavljivanja navedenih vrsta fotografija iznosi 7,39% za obje vrste, odnosno 3,70% pojedinačno. Određene fotografije u tablici prikazuju više kategorija jer se na jednoj

fotografiji u isto vrijeme prikazuje primjerice razdoblje trudnoće i predmet kojim se otkriva djetetov identitet.

Tablica 1. Kvantitativna analiza objava na roditeljskim Instagram profilima

roditelj	*ukupan broj objava*	*ukupan broj video zapisa*	*ukupan broj fotografija*	*ukupan broj video zapisa koji prikazuju djecu*	*ukupan broj fotografija koje prikazuju djecu*	*ukupan broj fotografija predmeta kojima se otkriva djetetov identitet*	*ukupan broj fotografija koje prikazuju razdoblje trudnoće*
roditelj 1	335	11	324	4	74	5	0
roditelj 2	84	4	80	3	45	15	0
roditelj 3	307	16	291	6	113	5	0
roditelj 4	211	5	206	3	84	16	17
roditelj 5	203	3	200	1	92	2	1
roditelj 6	294	9	285	4	206	11	18
roditelj 7	148	5	143	1	59	8	14
roditelj 8	204	0	204	0	110	9	25
roditelj 9	86	14	72	3	25	0	0
roditelj 10	157	35	122	9	44	4	0

Ukupan broj objava svakog roditelja i ukupan broj objava kojima se otkriva djetetov identitet važne su kategorije za prvu hipotezu, odnosno za utvrđivanje sadržaja na kojem se temelje roditeljski profili. Grmuša i sur. (2018) navode da se identitet djeteta može otkriti i na izravan i na posredan način, objavom djetetove fotografije, djetetovih inicijala, mjesta stanovanja ili pak detalja iz života. Analizom ukupnog broja fotografija kojima se može otkriti djetetov identitet, dakle uzimajući u obzir video zapise u kojima se prikazuju djeca te fotografije na kojima se prikazuju predmeti koji otkrivaju djetetove podatke te fotografije trudnoće i uspoređujući ga s ukupnim brojem objava u razdoblju od godine dana za svih deset roditeljskih profila dobiven je postotak od 51, 06% (vidi tablicu 2), što ukazuje na to da se roditeljski Instagram profili u velikoj mjeri temelje na fotografijama i videima njihove djece, naime

polovina njihovih objava vezana je fotografije i video zapise kojima se otkriva djetetov identitet. No, ako se za provjeru prvog istraživačkog pitanja analiziraju objave na kojima se prikazuju isključivo djeca rane i predškolske dobi, a iz analize se izuzmu fotografije kojima se prikazuju predmeti koji otkrivaju podatke o djeci te fotografije koje prate tijek trudnoće, ukupan postotak iznosi 43, 67% (vidi tablicu 3), što ukazuje na to da se roditeljski profili u znatnoj mjeri temelje na fotografijama i video zapisima djece, ali da se ipak drugim, većim dijelom temelje i na drugom sadržaju. Time je prvo istraživačko pitanje djelomično potvrđeno, odnosno postotak u kojem roditelji objavljuju fotografije i video zapise svoje djece je značajan, ali je manji u odnosu na fotografije i video zapise drugog sadržaja. S obzirom na rezultate analize roditeljskog objavljivanja i činjenicu da roditelji u znatnoj mjeri dijele podatke svoje djece na Instagram profilima koji su otvoreni za širu javnost, moguće je objavljivanje analiziranih roditelja povezati s problematikom sharentinga. Analizirani roditelji pokazuju značajke sharentinga s obzirom da objavljuju djetetove fotografije, fotografije kojima otkrivaju privatne podatke o djetetu kao što su datum rođenja, ime i/ili prezime, a u manjem broju objavljuju i fotografije koje prate tijek trudnoće i koje prikazuju ultrazvučne snimke, što je u skladu s onim o čemu na temu sharentinga i na osnovu vlastitog istraživanja piše Brosch (2016). Roditelji, ističe Brosch (2016) bilježe djetetov razvoj iz mjeseca u mjesec, što su potvrdili i roditelji obuhvaćeni ovom analizom. Iako je ultrazvučnih snimki bilo neznatno (jedna ultrazvučna snimka) u odnosu na fotografije koje prate tijek trudnoće iz mjeseca u mjesec, vidljivo je da pet od deset roditelja stvara djetetov identitet i prije djetetova rođenja na Instagram profilima, što potvrđuju i istraživanja Jorge i sur., (2021) te Leaver (2020) koji navode da djeca u prosjeku stječu digitalni identitet sa šest mjeseci ili čak i ranije te da ultrazvučne snimke često prikazuju i podrobnije informacije o djetetu ili majci. Kod analiziranih deset roditeljskih profila nisu uočene takve pojavnosti, a objavljena ultrazvučna snimka fotografirana je iz daljine i detaljniji podaci o djetetu nisu čitljivi.

Tablica 2. Ukupan broj objava kojima se otkriva djetetov identitet u odnosu na ukupan broj objava u razdoblju od godine dana na Instagram profilima roditelja

roditelj	*ukupan broj objava*	*ukupan broj objava kojima se otkriva djetetov identitet (fotografije i video zapisi)*	*%*
roditelj 1	335	83	24,78
roditelj 2	84	63	75,00
roditelj 3	307	124	40,40
roditelj 4	211	120	56,87
roditelj 5	203	96	47,29
roditelj 6	294	239	81,29
roditelj 7	148	82	55,41
roditelj 8	204	144	70,59
roditelj 9	86	28	32,56
roditelj 10	157	57	36,30
ukupno	2 029	1036	51,06

Tablica 3. Ukupan broj fotografija i video zapisa djeteta rane i predškolske dobi

roditelj	*ukupan broj objava*	*objave na kojima je dijete (fotografije i video)*	*%*
roditelj 1	335	78	23, 28
roditelj 2	84	48	57, 14
roditelj 3	307	119	38, 76
roditelj 4	211	87	41, 23
roditelj 5	203	93	45, 81
roditelj 6	294	210	71, 42
roditelj 7	148	60	40, 54
roditelj 8	204	110	53, 92
roditelj 9	86	28	32, 56
roditelj 10	157	53	33, 76
ukupno	2 029	886	43, 67

Kako bi se utvrdila privatnost djeteta analizirane su fotografije i video zapisi na kojima se nalaze djeca. Kod analize fotografija pažnja se usmjerila na prikaz djetetova profila te na izgled djeteta na fotografiji. Analiziran je stupanj otkrivenosti djetetova profila, a time i identiteta. Fotografije su razvrstane u tri stupnja prema kojima se djetetov identitet otkriva u potpunosti (dijete je prikazano u punom profilu i jasno se vide crte lica djeteta), djelomično otkriven (dijete je prikazano u poluprofilu) te one kojima se djetetov identitet štiti (djetetov profil u potpunosti je sakriven, dijete je slikano iz daljine ili s leđa, dijete je slikano sprijeda sa zamućenim licem). Kod analize načina prikaza djeteta na fotografiji, odnosno izgleda djeteta u obzir je uzet stupanj odjevenosti djeteta na fotografiji (je li prikazano odjeveno, neodjeveno ili djelomično odjeveno,

odnosno u peleni ili donjem dijelu kupaćeg kostima) te trenutak obuhvaćen fotografijom (prikazuju li fotografije namješteni (uredno i nasmijano dijete) ili nenamješteni trenutak (uplakano, zaprljano dijete ili dijete s grimasom)). Kod analize video zapisa u obzir su uzeti samo parametri koji se odnose na stupanj prikaza djetetova profila te parametri koji se odnose na stupanj odjevenosti djeteta. Namješteni i nenamješteni trenutci pogodniji su za analizu fotografije nego video zapisa pa nisu analizirani. Ukupan broj fotografija djece kod analiziranih roditeljskih profila iznosi 852 fotografije. Ukupan broj fotografija kojima je djetetov profil u potpunosti otkriven iznosi 471 fotografiju, odnosno 55, 29%. Ukupan broj fotografija na kojima je djetetov profil, time i identitet, djelomično otkriven iznosi 22,77%, odnosno 194 fotografije. Ukupan broj fotografija kojima se štiti djetetov identitet jer je profil djeteta u potpunosti sakriven iznosi 187 fotografija, odnosno 21, 95%. Tablica 4 prikazuje navedene podatke.

Tablica 4. Stupnjevi otkrivenosti djetetova identiteta izražen brojem fotografija

roditelj	*ukupan broj fotografija djeteta/djece*	*identitet sakriven*	*djelomično otkriven identitet*	*u potpunosti otkriven identitet*
roditelj 1	74	48	24	2
roditelj 2	45	6	5	34
roditelj 3	113	22	58	33
roditelj 4	84	18	19	47
roditelj 5	92	16	18	58
roditelj 6	206	24	20	162
roditelj 7	59	10	21	28
roditelj 8	110	24	18	68
roditelj 9	25	7	1	17
roditelj 10	44	12	10	22
ukupno	852	187	194	471
%		21,95	22, 77	55,29

Navedeni podatci ukazuju na to da roditelji prilikom objavljivanja fotografija svoje djece prikazuju djecu u punom profilu, otkrivajući im u najvećem broju fotografija identitet u potpunosti. Samo jedan roditelj ima najveći broj fotografija kojima pazi na djetetovu privatnost ne prikazujući djetetov profil. Od preostalih devet roditelja, jedan roditelj ima najveći broj fotografija kojima djetetov profil prikazuje djelomično i tako djelomično otkriva djetetov identitet, dok svi preostali roditelji objavljuju najviše fotografija kojima otkrivaju djetetov profil u potpunosti i time ne poštuju djetetovo pravo na privatnost i zaštitu njegova identiteta

(vidi tablicu 5). Dobiveni podatci potvrdili su drugo istraživačko pitanje i pokazali da roditelji ne poštuju djetetovo pravo na privatnost, odnosno da samo jedan od deset analiziranih roditelja pazi na djetetovo pravo na privatnost prilikom objavljivanja fotografija svoga djeteta na svome Instagram profilu koji je uz to i javan profil, otvoren za širu javnost.

Tablica 5. Stupnjevi otkrivenosti djetetova identiteta na fotografijama izražen u postotcima

roditelj	*ukupan broj fotografija djeteta/djece*	*identitet sakriven*	*djelomično otkriven identitet*	*u potpunosti otkriven identitet*
roditelj 1	74	64, 86%	32, 43%	2, 70%
roditelj 2	45	13,33%	11, 11%	75,55%
roditelj 3	113	19,47%	51,33%	29,20%
roditelj 4	84	21,43%	22,62%	55, 96%
roditelj 5	92	17,39%	19, 56%	63,04%
roditelj 6	206	11,65%	9, 70%	78, 64%
roditelj 7	59	16, 95%	35,59%	47,45%
roditelj 8	110	21, 82%	16,36%	61,82%
roditelj 9	25	28,00%	4,00%	68, 00%
roditelj 10	44	27,27%	22,73%	50,00%

Nadalje, drugo istraživačko pitanje potvrđeno je i analizom video zapisa u kojima se prikazuju djeca. Analizirani video zapisi u kojima se prikazuju djeca pokazuju najveću sklonost otkrivanju djetetova identiteta u potpunosti (64, 71%), zatim slijede oni kojima se sakriva djetetov identitet (20, 59%), a potom video zapisi kojima se djetetov identitet djelomično prikazuje (14, 71%).

Djetetovu privatnost roditelj dodatno može ugroziti objavljivanjem fotografija na kojima je dijete djelomično odjeveno ili neodjeveno te fotografijama na kojima je dijete zaprljano, uplakano ili radi određenju grimasu. Takve se fotografije mogu okarakterizirati kao sramotne, a upravo ih djeca najčešće percipiraju takvima (Brosch, 2016). Kvantitativnom i kvalitativnom analizom fotografija koje prikazuju dijete rane i predškolske dobi željelo se ispitati kako roditelji najčešće prikazuju svoju djecu. Analizom fotografija utvrđeno je da roditelji paze na izgled djece na fotografijama i objavljuju fotografije na kojima su djeca uredna, odjevena i nasmijana (više od 90%), dok u vrlo malom postotku objavljuju fotografije djece koja su djelomično odjevena, uplakana, zaprljana ili s grimasom (manje od 5%). Nitko od analiziranih roditelja ne prikazuje svoju djecu neodjevenu. Tablica 6. donosi prikaz brojčanih podataka i ukupnih postotaka. Navedeni podatci ukazuju da roditelji paze na izgled i prikaz svoga djeteta

i time brinu o djetetovu integritetu, a štite i aspekte djetetove privatnosti koji se odnose na njegov izgled.

Tablica 6. Način prikaza djeteta (stupnjevi odjevenosti i vrsta trenutka zabilježenog fotografijom)

roditelj	*ukupan broj fotografija djece*	*odjeveno*	*neodjeveno*	*djelomično odjeveno*	*namještene fotografije*	*nenamještene fotografije*
roditelj 1	74	67	0	7	74	0
roditelj 2	45	45	0	0	45	0
roditelj 3	113	112	0	1	111	2
roditelj 4	84	84	0	0	84	0
roditelj 5	92	88	0	4	89	3
roditelj 6	206	199	0	7	200	6
roditelj 7	59	59	0	0	59	0
roditelj 8	110	110	0	0	108	2
roditelj 9	25	25	0	0	24	1
roditelj 10	44	41	0	3	44	0
ukupno	852	830	0	22	838	14
%		97,42	0	2,58	98, 36	1,64

Dobiveni rezultati mogu se dovesti u vezu s pojmom roditeljske odgovornosti i roditeljske slike o djetetu, što nam daje odgovor na treće istraživačko pitanje. Odgovornost pojedinca Vučković (2000) definira kao tri vrste ponašanja karakteristična za tri lica, referirajući se na tumačenje filozofa Levinasa. Odgovornost prvog lica je odgovornost koju pojedinac ima prema sebi, odgovornost drugoga lica je ona koju ima za drugoga, a odgovornost trećeg lica podrazumijeva odgovornost za one koji tek dolaze. Ljubetić (2012) dijeli slično razmišljanje pa pod odgovornim djelovanjem pojedinca smatra odgovorno ponašanje pojedinca prema sebi samome, prema drugima te prema svijetu. Sukladno navedenom, roditeljska odgovornost može se također definirati vrlo slično, što navodi i Mandarić Vukušić (2016), ističući da roditeljska odgovornost podrazumijeva odgovornost roditelja prema samome sebi, prema svome djetetu te odgovornost prema drugima iz okoline. Roditeljsku odgovornosti pojedini autori povezuju s djetetovim pravima. Mandarić (2012) ističe da je, između ostalog, odgovoran roditelj onaj koji u obzir uzima dijete, djetetovu osobnost i djetetova prava. Ljubetić (2012) naglašava povezanost roditeljskog odgovornog ponašanja i zauzimanja roditelja za djetetova prava. Roditelj bi trebao biti upoznat s djetetovim pravima te bi trebao imati ulogu posrednika i zastupnika djetetovih prava i interesa. Pri tome, Ljubetić (2012) ističe da bi roditelj takvu ulogu

trebao ostvarivati podjednako unutar i izvan obitelji, a kritički se osvrće i na pretjeranu zaštitu roditelja, navodeći da roditeljsko zauzimanje za djetetove interese i djetetova prava može prijeći i granice odgovornog djelovanja, stoga bi roditelji trebali poznavati temeljna načela odgovornog ponašanja. Rezultati ovoga istraživanja ukazuju na moguću roditeljsku neodgovornost, odnosno olako shvaćanje odgovornosti, posebice ako se u obzir uzme roditeljska odgovornost kako je definira Ljubetić (2012).

Kvantitativni podaci sugeriraju da roditelji u slučaju djetetova prava na privatnost nisu upoznati s onim što se navodi u Konvenciji o djetetovim pravima ili ukazuje na olako shvaćanje djetetova prava na privatnost i donošenje odluka bez savjetovanja s djetetom, s obzirom da je riječ o djeci rane i predškolske dobi koja još uvijek ne mogu u potpunosti razumjeti svoja prava i razloge roditeljskog objavljivanja njihovih podataka na Instagramu. Prema GDPR uredbi djeca bi se u digitalni svijet trebala uključivati u razdoblju od trinaeste do šesnaeste godine, ovisno o razvojnim sposobnostima (Grmuša i sur., 2018). Roditelji se smatraju odgovornima za procjenu njihovih sposobnosti i uvođenja djece u digitalni svijet u navedenom rasponu godina. S obzirom da se prema GDPR uredbi smatra da je dijete sposobno razumijevati značajke digitalnog svijeta s trinaest, četrnaest, petnaest ili šesnaest godina, ovisno o svojim razvojnim sposobnostima, roditelji bi tek tada mogli (smjeli) na svojim Instagram profilima objavljivati podatke o svome djetetu jer bi tada dijete bilo spremno razumjeti svoja prava i roditeljske razloge objavljivanja pa bi se moglo izjasniti oko objavljivanja svojih podataka na profilima svojih roditelja. Wagner i Gasche (2018) navode da se u Njemačkoj dijete od navršene četrnaeste godine života treba pitati za dopuštenje prilikom objavljivanja njegovih podataka, a da dijete do te godine ne može samostalno donijeti odluku jer nedovoljno poznaje digitalni svijet. Roditelji bi, navode Wagner i Gasche (2018) trebali poštovati odluku i djetetovo pravo na privatnost i samostalno odlučivanje. S obzirom da je GDPR uredba donesena kao Opća uredba na razini Europske unije, sve države članice obvezuju se na poštivanje ove uredbe. Istraživanja o roditeljskom dijeljenu i pojavi sharentinga pokazuju da roditelji objavljuju podatke o svojoj djeci i prije nego što djeca mogu dati svoju odobrenje, što je pokazala i analiza deset roditeljskih profila u ovome radu. Matijaščić Senčan (2018) u svome radu kritički se osvrće na trend sharentinga i uočava potrebu za edukacijom i informiranjem roditelja, a sve u svrhu zaštite djece, dok Wagner i Gache (2018) navode da bi roditelji trebali uzeti u obzir određene strategije koje će im pomoći u zaštiti djetetove privatnosti, a omogućiti im kontrolirano dijeljenje. Kao strategije navode objavljivanje fotografija uz prikrivanje djetetova identiteta te objavljivanje uz djetetovo odobrenje.

O slici djeteta kao socijalnog aktera u novije vrijeme sve više se raspravlja. Djeca se shvaćaju kao mladi građani koji u skladu sa svojim mogućnostima imaju pravo na informiranost o vlastitom položaju i na sudjelovanje u odlučivanju (Bašić, 2009). Novija istraživanja koja se bave tematikom djetinjstva i djece zalažu se za istraživanjem iz perspektive djeteta. Naglašava se jednakovrijedna uloga djece naspram odraslih, a odrasli se shvaćaju kao zastupnici i posrednici djece i dječjih prava (Bašić, 2009; Mandarić Vukušić, 2016). Odgovornost roditelja očituje se, između ostalog, u informiranosti o djetetovim pravima i poštivanju djetetovih prava u sklopu svoje roditeljske uloge. Dobiveni kvantitativni podaci pokazuju da roditelji ne štite djetetovo pravo na privatnost i u pogledu moderne slike djeteta koja se sve više usmjerava na djetetove potencijale, potrebe i prava, slika o djetetu analiziranih roditelja u pogledu zaštite djetetovih prava i afirmacije istih, naginje k onoj tradicionalnoj slici djeteta koja naglašava ulogu roditelja, a zanemaruje djetetove kompetencije i sposobnost donošenja odluke. Iako analiza sadržaja nije pogodna za interpretaciju slike koju o djeci imaju analizirani roditelji jer ne daje uvid u razmišljanja roditelja, kvantitativni podatci i uočena pojava sharentinga u devet od deset analiziranih roditelja sugerira da se roditelji ne ponašaju kao zastupnici djetetova prava na privatnost i da stvaraju djetetov digitalni identitet na svojim Instagram profilima i prije nego što za to mogu dobiti djetetovo odobrenje. Zanemarivanje djetetova odobrenja ukazuje na posjedovanje slike o djetetu koja nije u skladu s poimanja djeteta kao jednakovrijednog odrasloj osobi s pravima koje mu propisuju različiti zakoni i Konvencija o pravima djeteta.

7. Zaključak

Analiza sadržaja deset javnih roditeljskih profila ukazala je na učestalost roditeljskog objavljivanja djetetovih fotografija i video zapisa i time ukazala na pojavnost sharentinga, odnosno veću zastupljenost djetetovih fotografija i video zapisa na roditeljskim profilima. Kvantitativni podaci usmjereni na analizu triju vrsta fotografija i video zapisa kojima roditelji na svojim Instagram profilima stvaraju digitalni identitet djeteta (fotografije djeteta, fotografije predmeta koji otkrivaju informacije i fotografije trudnoće) pokazuju 51,06% prisutnosti takvog sadržaja u odnosu na ukupan sadržaj roditeljskih profila, dok analiza jedne vrste fotografija (fotografija djeteta) te video zapisa pokazuju zastupljenost od 43,67% u odnosu na ukupan broj fotografija i video zapisa na roditeljskim profilima. Dakle, iako je sharenting prisutan, glavna pretpostavka ovog rada da će se roditeljski profili temeljiti na fotografijama i video zapisima djece, ne može se u potpunosti potvrditi. Pritom treba uzeti u obzir ograničenost istraživanja na vizualni aspekt Instagrama bez osvrta na tekstualni dio koji često prati fotografiju ili video zapis.

Ovim istraživanjem željelo se analizirati roditeljsko poštivanje djetetovog prava na privatnost, a analizom načina prikaza djetetova profila došlo se do rezultata koji potvrđuju navedenu pretpostavku i ukazuju na roditeljsko nepoštivanje djetetova prava na privatnost. Analiza roditeljskih profila pokazala je da samo jedan roditelj pazi na privatnost svoga djeteta, postavljajući fotografije i video zapise u kojima je djetetov profil/identitet skriven. Samo jedan roditelj u najvećem broju objavljenih fotografija ima one na kojima dijete prikazuje u poluprofilu i time djelomično poštuje djetetovo pravo na privatnost, dok preostalih osam roditelja objavljuje svoju djecu u punom profilu i stvara im digitalni identitet. Analiza načina prikaza djeteta na fotografijama i video zapisima ukazuje da roditelji ipak paze na izgled djeteta jer objavljuju lijepe fotografije, na kojima je dijete uredno, odjeveno i nasmiješeno, što je u aspektu narušavanja djetetove privatnosti pohvalno jer takvim fotografijama ne narušavaju djetetovu privatnost.

Dobiveni kvantitativni podaci sugeriraju kvalitativnu procjenu odgovornosti analiziranih roditelja kao i sliku koju imaju o djetetu prema kojoj bi se roditeljska odgovornost mogla dovesti u pitanje, a slika djeteta dovesti u vezu s tradicionalnom slikom. Odgovornost roditelja može se dovesti u pitanje s obzirom da roditelji pokazuju nepoštivanje djetetovih prava, a posebice prava na privatnost i participativnih prava, koja su propisana zakonom i Konvencijom o pravima djeteta.

Slika djeteta u uskoj je vezi s djetetovim pravima i s načinom ophođenja prema djetetu, analizom sadržaja slika djeteta analiziranih deset roditelja ne može se jasno uvidjeti, ali u kontekstu djetetovih prava može se interpretirati kao ona koja više naginje k tradicionalnoj slici i svemu onome što se pod ovim viđenjem djeteta i djetetovih prava podrazumijeva.

Roditeljsko objavljivanje djetetovih fotografija, video zapisa i općenito osobnih podataka zanimljivo je u pogledu fenomena nestajanja djetinjstva jer se otvara pitanje uloge Interneta i društvenim mreža kao medija današnjice na djetinjstvo i budućnost generacija tzv. „Instagram djece". Primjetno je da roditelji svojoj djeci stvaraju digitalni identitet i da će djeca u bespućima Interneta moći naići na mnoštvo informacija o sebi. Pitanje je kako će djeca reagirati na sve to i kakve će posljedice na njihov život imati dokumentiranje njihova života na Instagram profilima roditelja. Također, primjetna je i potreba za edukacijom roditelja koji možda i nisu upoznati sa zakonskim odredbama i s činjenicom da potencijalno ugrožavaju svoj odnos s djetetom objavljujući djetetove fotografije bez djetetova odobrenja ili pak otkrivajući djetetov identitet učestalim dijeljenjem među velikim brojem nepoznatih ljudi.

Rezultati ovoga rada ukazuju na potrebu daljnjeg istraživanja ovoga područja kako bi se saznali razlozi roditeljskog objavljivanja i roditeljsko shvaćanje djetetovih prava i slike djeteta. Osim toga, otvaraju mogućnost provođenja istraživanja među različitim ispitanicima kako bi se ispitala njihova stajališta o društvenoj mreži Instagram i dijeljenju sadržaja o djeci rane i predškolske dobi. Kao ispitanici mogu poslužiti ne samo roditelji, već i djeca, studenti, influenceri, odgojno-obrazovni djelatnici i dr. Osim toga, rezultati i korištena literatura sugeriraju istraživanje pozadine objavljivanja od strane roditelja koja se često povezuje i s konzumerizmom. Tematika Instagrama na hrvatskom je području još uvijek relativno novo područje istraživanja, stoga bi istraživanja ovog područja na bilo koju temu bila vrlo korisna. Grmuša, Anđelić i Tomulić (2018) i Matijaščić Senčan (2018) u svojim radovima ukazuju na potrebu informiranja roditelja i potrebu za medijskim odgojem, a rezultati ovoga kratkog istraživanja dodatno ukazuju na potrebu za edukacijom, kako roditelja, tako i svih onih koji su u bliskom kontaktu s djecom.

Sažetak

U posljednjih nekoliko godina s porastom broja korisnika društvene mreže Instagram primjetan je i porast broja Instagram profila u vlasništvu roditelja. Roditelji na svojim Instagram profilima objavljuju fotografije svoje djece, otkrivajući djetetov identitet i privatne informacije. U stranoj literaturi roditeljsko dijeljenje sadržaja o djetetu na društvenim mrežama prepoznato je kao rastući trend pod nazivom sharenting. U okviru ovoga pojma istraživači raspravljaju o etičnosti roditeljskog dijeljenja i pitanju povrede djetetova prava na privatnost. Kvantitativnom i kvalitativnom metodom analize sadržaja deset javnih roditeljskih profila na području Hrvatske u razdoblju od srpnja 2020. do srpnja 2021. godine željela se ispitati učestalost roditeljskog objavljivanja fotografija i video zapisa vlastite djece rane i predškolske dobi kako bi se ispitala pojavnost sharentinga i provjerila pretpostavka prema kojoj će se roditeljski profili temeljiti na fotografijama i video zapisima djece. Cilj istraživanja bio je ispitati i roditeljsko poštivanje djetetova prava na privatnost pa je analiziran način prikaza djeteta i stupanj otkrivanja djetetova identiteta, a pošlo se od pretpostavke da roditelji neće poštivati djetetovo pravo na privatnost. Dobiveni rezultati ukazali su na pojavu sharentinga, odnosno na primjetnu učestalost roditeljskog dijeljenja sadržaja o vlastitoj djeci na svom Instagram profilu. Analiza fotografija i video zapisa na kojima se prikazuju djeca ukazala je na nepoštivanje djetetova prava na privatnost, ali i na zaštitu nekih aspekata djetetove privatnosti. Analizirani roditeljski profili ukazuju na olako shvaćanje roditeljske odgovornosti u pogledu zastupanja djetetovih prava, a objavljivanje djetetovih podataka i stvaranje djetetova digitalnog identiteta bez pristanka djeteta može se dovesti u vezu s tradicionalnom slikom djeteta.

Ključne riječi: dijete rane i predškolske dobi, slika djeteta, pravo na privatnost, sharenting i Instagram, roditeljska odgovornost.

Summary

In the last few years, with the increased number of users of the social network Instagram, there has also been a noticeable increased number of Instagram profiles owned by parents. Parents post photos of their children on their Instagram profiles, revealing the child's identity and private information. In foreign literature, parental sharing of content about a child on social media has been recognized as a growing trend called sharenting. Within this notion, researchers discuss the ethics of parental sharing and the issue of violating a child's right to privacy. Quantitative and qualitative method of content analysis of ten public parent Instagram profiles in Croatia in the period from July 2020 to July 2021 wanted to examine the frequency of parental publication of photos and videos of their own children of early and preschool age to examine the incidence of sharenting and test the assumption to which parental profiles will be based on photographs and videos of children. The aim of the research was to examine the parent's respect for the child's right to privacy, so the way of presenting the child and the degree of disclosure of the child's identity were analysed, starting from the assumption that parents will not respect the child's right to privacy. The obtained results indicated the appearance of sharenting, more precisely the noticeable frequency of parental sharing of content about their own children on their Instagram profile. The analysis of photographs and videos showing children showed disrespect for the child's right to privacy, but also the protection of some aspects of the child's privacy. The analysed parental profiles indicate a lightly understanding of parental responsibility regarding the representation of the child's rights and publishing the child's data and creating the child's digital identity without the child's consent can be related to the traditional image of the child.

Keywords: early and preschool child, child image, right to privacy, sharenting and Instagram, parental responsibility.

Literatura

1. Baker, S. A. i Walsh, M. J. (2018). 'Good Morning Fitfam': Top posts, hashtags and gender display on Instagram. *New Media & Society*, 20 (12), 4553-457.
2. Bašić, S (2011). (Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstva. U D. Maleš (Ur.) *Nove paradigme ranoga odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju, 19-39.
3. Bašić, S. (2009). Dijete (učenik) kao partner u odgoju: Kritičko razmatranje. *Odgojne znanosti*, 11(2), 27-44.
4. Bašić, S. (2012). Kriza djetinjstva. *Dijete, vrtić i obitelj*, br. 67. (2012), 10-12.
5. Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. NursingPlus Open, Vol. 2, 8-14.
6. Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
7. Bilan, A. (2017). Djeca u društvenim medijima na primjeru Twitter i Facebook profila Beyonce i Kim Kardashian. *In Medias Res*, Vol. 6, br. 11., 1751-1768.
8. Brosch, A. (2016). When the Child Born into the Internet: Sharenting as a Growing Trend among Parents on Facebook. *The New Educational*.
9. Buljan Flander, G., Selak Bagarić, E., Prijatelj, K., i Čagalj Farkas, M. (2020). Ispitivanje aktualnih trendova u korištenju društvenim mrežama kod učenika prvog i trećeg razreda srednjih škola u Hrvatskoj. *Kriminologija i socijalna integracija*, Vol. 28 (2), 277-294.
10. Demeterffy Lančić, R. (2010). Novi mediji i odnosi s javnošću. *Medijske studije*, 1(1- 2), 157-170.
11. Fauziah, F. (2018). Use of online shop in instagram in women's consumptive behavior in Jakarta. *Majalah Ilmiah BIJAK*, 15(2), 115-126.
12. Glasser, W. (2000). *Teorija izbora*. Zagreb: Alinea.
13. Grmuša, T., Tomulić, A.M. i Anđelić, V. (2019). Zaštita privatnosti djece i maloljetnika na društvenoj mreži Facebook: navike i iskustva roditelja. *Communication Management Review*, 04 (01), 78-97.
14. Hameršak, M. (2004). Desetljeće Arièsove povijesti djetinjstva. Časopis za suvremenu povijest, 36(3), 895-1322.
15. Hu, Y., Manikonda, L., Kambhampati, S. (2014). What We Instagram: A First Analysis of Instagram Photo Content and User Types. Department of Computer Science. Arizona State University. 595-598. Dostupno na: file:///C:/Users/A/Downloads/8118-37714-1-PB.pdf

16. Ilišin, V. (2003). Mediji u slobodnom vremenu djece i komunikacija o medijskim sadržajima. *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, 9(2), 9-34.
17. Ilišin, V., Marinović Bobinac, A. i Radin, F. (2001). *Djeca i mediji*. Uloga medija u svakodnevnom životu djece. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži – Institut za društvena istraživanja.
18. Janičić Holcer, J. (2007). *Uspješan roditelj, uspješno dijete*. Zagreb: Nika.
19. Jorge, A., Maropo, L. i Coelho Lia Novello, A. M. (2021). Mummy influencers and professional sharenting. *European Journal of Cultural Studies*, 00 (0) 1-17.
20. Juul, J. (1996). *Vaše kompetentno dijete*. Zagreb: Educa.
21. Khalid, L., Jayasainan, S.Y. i Hassim, N. (2018). Social media influencers - shaping consumption culture among Malaysian youth. *SHS Web of Conferences*, 53(1):1-12.
22. Konvencija o pravima djeteta. (1989). Dostupno na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf
23. Kopić, Ž. i Korajac, V. (2010). Djeca i djetinjstvo u dokumentima o pravima djece. *Život i škola*, 24 (2), 45-54.
24. Lamza Posavec, V. (2011). *Kvantitativne metode istraživanja: anketa i analiza sadržaja*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: https://docplayer.net/36738454-Kvantitativne-metode-istrazivanja-anketa-i-analiza-sadrzaja.html
25. Leaver, T. (2020). Balancing privacy: sharenting, intimate surveillance, and the right to be forgotten., in Green, L. et al (eds), *The Routledge Companion to Digital Media and Children*, chapter 22. New York: Routledge, 235-244. Dostupno na: https://www.researchgate.net/
26. Ljubetić, M. (2012). *Nosi li dobre roditelje roda?! Odgovorno roditeljstvo za kompetentno dijete*. Zagreb: Profil.
27. Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenom svijetu. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (67), 13-15.
28. Maleš, D. i Stričević, I. (2004). *Roditelji i prava djeteta*. Zagreb: Udruženje Djeca prva.
29. Maleš, D., Kušević, B. i Širanović, A. (2012). Parental image of the child – based on surveys in families in the Republic of Croatia. *Problemy wczesnej edukacji (Issues in early education)*, 17(2), 80-96.

30. Mandarić Vukušić, A. (2016). *Roditeljska kompetencija i (ne)pedagoška zanimanja*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
31. Mandarić, V. (2012). Novi mediji i rizično ponašanje djece i mladih. *Bogoslovska smotra*, 82(1), 131-149.
32. Matijaščić Sečan, A. (2018). Pravo na privatnost i objavljivanje osobnih podataka, informacija (o) i fotografija maloljetne djece. *Glasilo Future*, 1 (3), 27-59.
33. Milanović, M i sur. (2014). *Pomozimo im rasti*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
34. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima.* Zagreb: Naklada Slap.
35. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH (2011). *Nacionalni okvirni kurikulum*. Zagreb: Printer grupa. Dostupno na: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
36. Obiteljski zakon (2003). NN 116/2003-1583. Preuzeto s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_07_116_1583.html
37. Paska, I. (2019). Digitalna medijska okruženja i njihove implikacije: Instagram. *In medias res*, časopis filozofije medija. 8(15), 2347-2364.
38. Sarkadi, A., Dahlberg, A., Fängström, K. i Warner, G. (2020). Children want parents to ask for permission before 'sharenting'. *Journal of Paediactrics and Child Health*, 56 (6), 981-983.
39. Serafinelli, E. (2017). Analysis of Photo Sharing and Visual Social Relationships. Instagram as Case Study. *Photographies*, 10(1), 1-26.
40. Šagud, M. (2015). Contemporary Childhood and the Institutional Context. *Croatian Journal of Education,* Vol.17, 1/2015, 265-274.
41. Širanović, A. (2011). Prava djeteta između zaštite odraslih i djetetovog vlastitog mišljenja i djelovanja. *Pedagogijska istraživanja*, 8 (2), 311-321.
42. Šmakić, K. (2017). Pandorina kutija novih medija. *In Medias Res*, Vol 6, br. 11, 1669-1676.
43. Šola, I. i Germovšek, M. (2017). Objavljivanje dječjih fotografija na internetu i etička odgovornost roditelja u kontekstu narcističke kulture. *Church in the world*, Vol. 52 br. 4, str. 632- 649.
44. Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D. i Pološki Vokić, N. (2010). *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada. Kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*.

Zagreb: M.E.P. d.o.o. Dostupno na: file:///C:/Users/A/Downloads/dlscrib.com-pdf-prirunik-za-metodologiju-istraivakog-rada-dl_2fac714a4baacc35c8f6a2b43784eca8.pdf

45. Vučković, A. (2000). Pojam odgovornosti. U. B. Vuleta i A. Vučković, (Ur.) *Odgovornost za život.* Split: Franjevački institut za kulturu mira, 17-30.
46. Wagner, A., i Gasche, L.A. (2018). Sharenting: Making Decisions about Other's Privacy on Social Networking Sites, 977-988. Dostupno na: https://mkwi2018.leuphana.de/wp-content/uploads/MKWI_81.pdf
47. Whiting, A. i Williams, D. (2013). Why people use social media: A uses and gratifications approach. Qualitative Market Research. *An International Journal*, 16(4), 362–369.
48. Willers, C. i Schmidt,S. (2017). #Instafood – a first investigation of the „social eater“ on Instagram. *International Journal of Multidisciplinarity in bussiness and science*, Vol. 3, (4), 44-51.
49. Zgrabljić Rotar, N. (2005.) „Mediji – medijska pismenost, medijski sadržaji i medijski utjecaji“ U. N. Zgrabljić Rotar, (Ur.) *Medijska pismenost i civilno društvo*, Sarajevo: Mediacentar, 9-44.

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Magdalena Ivakić, kao pristupnica za stjecanje zvanja magistrice Pedagogije i Hrvatskog jezika i književnosti, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 16. rujna 2021.

Magdalena Ivakić

Potpis

Obrazac I.P.

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOGA FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/STUDENTICA	Magdalena Ivakić
NASLOV RADA	Slika djeteta rane i predškolske dobi na Instagram profilima roditelja
VRSTA RADA	Diplomski rad
ZNANSTVENO PODRUČJE	Društvene znanosti
ZNANSTVENO POLJE	Pedagogija
MENTOR/ICA RADA (ime, prezime, zvanje)	Anita Mandarić Vukušić, doc. dr. sc.
KOMENTOR/ICA RADA (ime, prezime, zvanje)	/
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. Tonća Jukić, izv. prof. dr. sc. 2. Anita Mandarić Vukušić, doc. dr. sc. 3. Sani Ćavar, asist.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autorica predanoga diplomskoga rada i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

a) u otvorenom pristupu

b) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu

c) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašemu ocjenskomu radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnomu tijelu u ustanovi.

Split, 16. rujna 2021. — Magdalena Ivakić

mjesto, datum — potpis studentice: